

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

2. číslo, ročník V., květen 2016, cena: 25 Kč

Středoevropská média

Konec srandy v Německu

Rumunsko polským očima

● Úvodník	
Média v říši divů (Tomáš Fošum)	3
● Téma: Média	
Sedmá velmoc v zákopech (Anna Plasová)	4
Ukrajina: vliv nezávislých médií roste (Michal Lebduška)	5
Marian Kotleba: Problém nejen pro média (Martin Gonda)	7
Krátký exkurz do světa maďarských médií (Robert Pejša)	9
● Rozhovor	
Média už nejsou jen zrcadlem, jsou hráčem na politické scéně (Tomáš Fošum)	11
● Střední Evropa	
Konec srandy v Německu? (Marie Chrásková)	14
Nové dělení Polska (Vít Dostál)	16
Slovensko po volbách: frustrace a podvod na voličích (Marián Balász)	17
Porazit Moskvu můžeme jen na Ukrajině (Lenka Víchová)	20
● Česko	
Prezident dělitel a migrační krize (Antonín Berdych)	22
Sobotkova slova, slova, slova (Tomáš Fošum)	23
Ruská informační válka probíhá i u nás (Ladislav Havelka)	25
● Kultura	
Hipsteři a stařenky (Lucie Zakopalová)	27
● Historie a současnost	
Karel IV. - dobrý král s dobrým PR (Jan Škvrňák)	29
Moskva sem, Moskva tam - poučení z poválečného vývoje (Luboš Rokos)	31
● Zraněná města	
Industriální Praha mezi developery a budoucností (Jan Holovský)	33

• Demokratický střed •

2/2016, vydáno v květnu 2016, ročník V.

adresa: Petr Zenkner, Koněvova 240, 130 00 Praha 3,

e-mail: redakce@demokratickystred.cz, **web:** www.demokratickystred.cz

šéfredaktor: Tomáš Fošum

zástupce šéfredaktora: Petr Zenkner

redakční rada: Tomáš Chlum, Marie Bydžovská, Marie Jüptner Medková, Ladislav Havelka
Jan Jüptner, Kateřina Hamplová, Tomáš Orlík, Jan Holovský, Anna Plasová, Kateřina Hamatová

grafická úprava: LUSEL, **kresby, fotomontáže:** Pavel Lukáš

vydavatel: občanské sdružení Demokratický střed

č. účtu: 2400332468/2010

registrační číslo MK ČR E 20906, ISSN 1805-6202, vychází 4x ročně

Média v říši divů

Médiím bývá přisuzována role zrcadla odrážejícího okolní svět. Existují ostatně papírové tituly se zrcadlem v názvu – *Der Spiegel* zum Beispiel... Pokud na zmíněnou roli médií přistoupíme a nahlédneme na ně jako na celek, zjistíme, že zrcadlo popraskalo a jen málo chybí, aby se do všech stran rozlétly střepy.

Někdy se už dokonce o roztříštěné mediální scéně mluví, neboť tradiční tituly oslabily a řada lidí čerpá informace výhradně už jen ze sociálních sítí, blogů a internetových portálů. Ty mají nezřídka pochybnou kvalitu, navíc jich přibývá jako hub po dešti. Příklad s houbami není od věci. V lese si je můžeme nasbírat zadarmo, stejně jako většinu informací na internetu. Jenže pouze hub se člověk nenají, a podobně by měl přistupovat i k médiím. Kvalitní suroviny něco stojí.

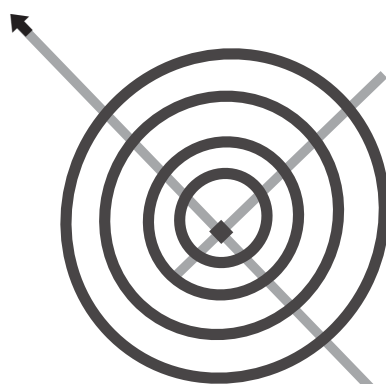
Situace tradičních médií ovšem není tak tragická, jak to při pohledu na padající prodeje papírových novin může vypadat. Informace odnepaměti patří k nejcennějšímu zboží. V momentě, kdy by seriózně a profesionálně dělaná média zanikla, nastal by chaos s potenciálem lidskou společnost zničit.

Blogy a sociální sítě jsou jistě vhodným doplňkem a občas i cenným alternativním informačním zdrojem, ale většinou se zde pouze komentuje a sdílí, co se napsalo nebo odvysílalo právě v klasických médiích. Poptávka po důvěryhodných zdrojích tak tady bude vždycky.

Větší šanci na přežití mají výrazné názorové tituly, jejichž vliv, jak třeba dokládá rozhovor s polským novinářem Pawłem Lisickim uvnitř tohoto čísla, zůstává značný. Jsou často citovány, o jejich článcích se diskutuje, nejen politici je pro svou práci potřebují. Názorová média by určitě neměla rezignovat na pravidla seriózní žurnalistiky, a nesmí tedy například lhát, ale zároveň by se neměla tvářit, že přináší zjevenou pravdu. Ve skutečnosti se snaží prosazovat určité hodnoty, o jejichž správnosti hodlají veřejnost přesvědčit.

Čím více názorově odlišných médií existuje, tím lépe. Z jejich vzájemných debat a sporů, pokud jsou vedeny s dobrým úmyslem, může vzejít něco prospěšného. To neznamena, že nepotřebujeme neutrální zpravodajství, jež se snaží nastavit zrcadlo. Potřebujeme však i novinařinu usilující zjistit, co se za tím zrcadlem skrývá. Pouze na Alenku spoléhat nelze.

Tomáš Fošum

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

Nejsme financováni z grantů, každý předplatitel je pro nás důležitý!

- Roční předplatné (4 čísla) i s poštovným za 180 Kč
- Objednávejte na mailu: redakce@demokratickystred.cz
- Číslo účtu: **2400332468/2010**

Sedmá velmoc v zákopech

Společenský spor někdy nazývaný polsko-polská válka se týká nejen tamní politické scény, ale také médií. Ta se zpravidla řadí buď k liberálnímu, nebo konzervativnímu politickému táboru. Příkopy mezi oběma tábory jsou pár měsíců po volbách, v nichž zvítězila konzervativní strana Právo a spravedlnost (PiS), hlubší než kdy dříve.

Pro polská tištěná média je charakteristické, že zastávají jasně artikulované názorové pozice. Dělení mezi nimi vyplývá především z jejich náhledu na společensko-politická témata, jako je vztah k otázkám polských dějin a národní identity nebo právům sexuálních menšin. Aniž by se jednalo o partajní listy, neváhají před volbami vyjádřit podporu některým kandidátům či stranám. V poslední době však můžeme sledovat určitý posun: prostředí tištěných médií (a jejich on-line verzí) odráží zmíněné zvýšení polarizace polské politické scény – deníky, týdeníky a měsíčníky otevřeně zaujaly pozici na ose „PiS ano – PiS ne“. Ačkoli se rozhodně nejedná o novinku, po půl roce vlády této strany jsou politické sympatie a především antipatie médií zřetelnější než kdy dříve. K větší vyhraněnosti se posunuly i tituly, které předtím postoj vůči PiS nijak zvlášť neartikulovaly. K provládním médiím lze zařadit deník *Rzeczpospolita* a časopisy *wSieci*, *Wprost* nebo *Do Rzeczy*, s opačným postojem vystupuje liberální deník *Gazeta Wyborcza* a týdeníky *Polityka* nebo *Newsweek*.

Absence dialogu

Nepřekvapivým důsledkem tohoto stavu je, že čtenáři vyhledávající periodika, jež jim názorově konvenují, se stále více uzavírají v myšlenkovém „ghettu“. Se zastánci odlišných světových názorů se na stránkách „svých“ titulů prakticky přímo neseťkají. Dialog je nahrazen vzájemnou kritikou a burčujícími komentáři, které často nešetří obviňováním a silnými slovy. Jízlivá konfrontační rétorika, která do značné míry kopíruje styl komunikace představitelů politických stran, pak směřuje tyto dva proudy proti sobě. Upozorňuje na to známý komentátor (nejen

týdeníku *Polityka* Jacek Żakowski, když prohlašuje, že „úroveň polské žurnalisticky je žalostně nízká stejně jako úroveň politiky“ a že samotní novináři nejsou schopni vymezit se vůči způsobu politické komunikace v Polsku, ale naopak se jím nechávají strhnout, čímž dále snižují úroveň jak politiky, tak médií.

Vyhraněný způsob psaní je také spojen s neustálým hodnocením, „nálepkováním“ názorového oponenta a nadužíváním dramatických metafor a silných slov. Ani v diskusích pod články na internetu se nic podobného dialogu neodehrává, ačkoli se do výměny názorů zhusťta zapojují čtenáři, kteří vyhledali médium, s jehož ideologickou orientací nesouhlasí. Pohled na tyto diskusní příspěvky však ukazuje, že často nemají s obsahem daného textu nic společného a obrací se vyloženě proti deníku nebo časopisu jako takovému, obviňují jej z podjatosti, propagandy

v extrémním případě ze spiknutí. Tento fenomén se patrně v největší míře týká webové stránky deníku *Gazeta Wyborcza* – který kvůli svému aktivistickému liberalismu pro konzervativní tábor již dlouhá léta představuje esenci všeho, s čím nelze souhlasit – nevyhýbá se však ani provládně orientovaným médiím.

Dalším zajímavým aspektem, který zřejmě ve světle výše uvedeného příliš nepřekvapí, je fakt, že předseda PiS Jarosław Kaczyński, klíčová figura současného polského politického dě(le)ní, zásadně uděluje rozhovory pouze médiím názorově spřízněným, jako jsou týdeník *wSieci* nebo deník *Rzeczpospolita*. To ovšem neznamená, že by obsah těchto rozhovorů čtenáře listu *Gazeta Wyborcza* nebo týdeníku *Polityka* míjel: na jejich stránkách se obratem stává předmětem rozborů a analýz v až „kremlologickém“ duchu, které slouží jako náhražka v situaci, kdy je nemožné tomuto momentálně nejmocnějšímu politickovi položit otázku přímo.

Zpolitizované Polsko

Velkorysý prostor a podpora, které konzervativní média vládnoucím politikům poskytují, jsou nicméně výsledkem dlouhodobé ideologické

■ Sídlo deníku Gazeta Wyborcza.

Foto: Wikimedia Commons/Sczbrzeszynski

spřízněnosti a nikoli vlastnické struktury. Některé polské deníky a týdeníky jak z liberální, tak z konzervativní části názorového spektra mají (převážně) polské vlastníky, jiné ovládají zahraniční společnosti (značný podíl na trhu má např. Ringier Axel Springer). Specifickým případem je „impérium“ Tadeusze Rydzyka. Tento známý katolický kněz je zakladatelem a ředitelem mediální skupiny, do níž patří rozhlasová stanice *Radio Maryja*, televize *Trwam*, Vysoká škola sociální a mediální komunikace a nepřímo také deník *Nasz Dziennik* (je s Rydzykovou skupinou organizačně a personálně propojen). Tato ultrakonzervativní média se vyznačují vysokou mírou politické angažovanosti a jejich přízeň může stranám, jako je Právo a spravedlnost, přinést značný počet voličských hlasů. O Rydzykovu podporu usilují také pomocí finančních darů: podle týdeníku *Polityka* Kaczyňského strana během volební kampaně utratila 441 tisíc zlotých (přes 2,5 milionu Kč) za vysílání svého spotu na kanálu

Trwam a kromě toho přispívala nadaci provozující tuto televizi pravidelnou měsíční částkou. Jak dále poznamenává *Polityka*, konkurenční Občanská platforma se svým spotem do tohoto média vůbec nepronikla.

V atmosféře permanentního ideologického střetu se jakékoli téma potenciálně stává politickým; redaktor veřejnoprávního rádia *Trójka* Dariusz Bugalski to v debatě o připravovaném mediálním zákonu (jehož návrh předpokládá mimo jiné hromadné ukončení platnosti pracovních smluv stávajících zaměstnanců rozhlasu a televize) shrnul ironicky: „V *Trójce* máme i pořad o sexu, ale je dnes možné mluvit o komplexu z malého penisu? Určitě ano, ačkoli mám obavy, že by se mi mohla aktivovat autocenzura, protože teď má všechno politický kontext.“ V poslední době se politikem podle tohoto vzoru staly mimo jiné kácení stromů v Bělověžském pralese nebo chov arabských koní v Janowě Podlaském. Je sice pravda,

že v obou případech kauza souvisí s jednáním nového vedení státních podniků spojeného se současnou vládou, nicméně samotná otázka vhodného způsobu péče o rostliny či živočichy by měla zůstat v gesci odborníků a být podřízena faktům, nikoli ideologiím.

Těžko říci, zda bude v budoucnu možné proces polarizace a fragmentace názorových skupin zastavit nebo dokonce obrátit, odpolitizovat každodenní témata a obnovit možnost věcného, snad i kultivovaného dialogu. Aktuální pohled na dramaticky vyznívající sloupky, pod nimiž se hromadí nenávislné komentáře, příliš nadějně nepůsobí.

Anna Plasová

Publikace tohoto textu je součástí projektu ÚMV: „Podpora veřejné debaty o aktuálních tématech týkajících se Polské republiky“ a byla podpořena Česko-polským fórem.

Ukrajina: vliv nezávislých médií roste

Ačkoliv většinu nejdůležitějších médií na Ukrajině tradičně ovládají místní oligarchové, vždy zde existovala určitá míra plurality, která se postupem času rozšiřovala. Pro rozvoj nezávislých médií bylo klíčové především období mezi roky 2005–2010. V současnosti tak na Ukrajině fungují i skutečně nezávislá média, která mají na rozdíl od sousedního Ruska reálný vliv.

K vytváření pluralitního prostředí svým způsobem přispívají i média vlastněná oligarchy. Ti sice velmi často médiu manipulují, avšak vzhledem k tomu, že se zájmy různých oligarchů liší, je mnohdy odlišná i jejich interpretace událostí na Ukrajině. Obzvlášť patrná je tato situace po ukončení Revoluce důstojnosti (známé též jako Euromajdan) v únoru 2014 a následném vypuknutí konfliktu s Ruskem.

Televize v rukou oligarchů

V současnosti existují na Ukrajině čtyři nejdůležitější mediální skupiny, které provozují především televizní vysílání. To zůstává klíčovým médiem, z něhož čerpá informace nejvíce Ukrajinců. *Inter Media Group*, jíž patří dlouhou dobu nejsledovanější ukrajinský kanál *Inter*, ovládají oligarcha Dmytro Firtaš a bývalý šéf prezidentské administrace Viktora Janukovyče Serhij Lovočkin. Do roku 2013 ji pro změnu kontroloval tehdejší vicepremiér Valerij Choroškovskij, který působil v politice již od 90. let a vypadal z ní až v roce 2014, kdy se nedostal do parlamentu.

Sledovanost kanálu *Inter* nicméně dlouhodobě klesá především na úkor konkurenční televize *1+1*, která patří do skupiny *1+1 Media* oligarchy Ihora Kolomojského. Ten si v první fázi války v Donbasu získal oblibu i díky „patriotické“ stylizaci a finanční podpoře dobrovolných jednotek válčících na východě Ukrajiny.

Posledními dvěma skupinami, jejichž televizní kanály již ale mají o něco nižší sledovanost, jsou *Media Group Ukraine*, kterou ovládá nejbohatší Ukrajinec Rinat Achmetov, a *StarLightMedia* zetě bývalého ukrajinského prezidenta Leonida Kučmy Viktora Pinčuka.

5. kanál – trochu jiná televize

V tomto výčtu nesmí chybět ještě jedna televizní stanice. Je jí *5. kanál*, který vlastní současný ukrajinský prezident Petro Porošenko. Právě skutečnost, že se této televize nevzdal ani po zvolení prezidentem, byla předmětem

pokračování na straně 6

dokončení ze strany 5

silné kritiky. V tomto případě je ale nutné poznamenat, že 5. kanál měl vždy trochu jiný charakter a s výše uvedenými mediálními skupinami ovládanými ukrajinskými oligarchy ho lze srovnávat jen velmi těžko.

S myšlenkou na jeho vznik totiž přišli ukrajinští novináři a aktivisté, kteří na protest proti cenzuře zpravodajství odešli z jiných televizí. Mezi ně patří i v Česku dobře známý Jevhen Hlibovyckyj, který je mimo jiné pravidelným účastníkem konference Forum 2000. Po svém založení v roce 2003 se 5. kanál proslavil především zpravodajstvím z Oranžové revoluce. V období prezidentských voleb v roce 2004 byl totiž jedinou televizí dávající prostor i tehdejší opozici a její pracovníci tehdy dokonce na protest proti tlaku vládnoucích politiků zahájili hladovku. Díky způsobu informování o Oranžové revoluci se 5. kanál stal v té době třetí nejsledovanější televizí na Ukrajině po již zmíněných kanálech *Inter* a *1+1*. Svůj status alternativy vůči oligarchy ovládaným médiím si přitom 5. kanál zachoval do značné míry dodnes a neustále se drží své „proevropské“ linie.

Kromě výše zmíněných televizí stojí za zmínku ještě stanice *TVi*, která fungovala v letech 2008–2015 a jež byla spolu s 5. kanálem jedinou alternativou vůči oligarchy ovládaným provládním televizím. *TVi* byla spojena především se jménem ruského podnikatele Konstantina Kagalovského, který byl jednou z klíčových postav v ropné společnosti Jukos Michajla Chodorkovského, kvůli čemuž musel emigrovat z Ruska. Ani tato televize však nebyla bezproblémová a její zpravodajství ne vždy splňovalo standardy novinářské práce. Navíc si *TVi* nikdy nezískala větší množství příznivců a na ukrajinské scéně zůstávala spíše marginální.

V rámci reformy probíhajících po pádu prezidenta Viktora Janukovyče v únoru 2014 došlo i na snahu oživit ukrajinská veřejnoprávní

■ Dva mediální magnáti – Petro Porošenko a Ihor Kolomojskij.

Foto: Facebook

média. Ukrajinským aktivistům se sice podařilo protlačit parlamentem nový zákon, díky němuž došlo k rozsáhlým změnám v ukrajinské veřejnoprávní stanici *UA: Peršyj*, jež ale úroveň sledovanosti stále nemůže konkurovat televizím vlastněným oligarchy.

Tištěná celostátní média? Především týdeníky

O něco lepší situace je u tištěných médií, kde panuje výrazně větší diverzita. Vzhledem k velikosti Ukrajiny patří mezi celostátní periodika spíše týdeníky, zatímco deníky působí více regionálně. Část tištěných médií sice také ovládají ukrajinští oligarchové, ale rozhodně zde nedominují tak jako v případě televizních stanic. V současnosti jsou nejvýznamnějšími ukrajinskými deníky nezávislý Lvovský *Expres* a *Segodnja*, jehož vlastníkem je nejbohatší Ukrajinec Rinat Achmetov. Tyto dva deníky se od sebe liší mimo jiné tím, že první z nich je ukrajinštinou a druhý výhradně ruskojazyčný.

K nejocetovanějším týdeníkům pak patří *Dzerkalo tyžňa*, jehož vliv nespočívá ani tak ve velkém nákladu, jako v cílové skupině. Vzhledem k vysokému standardu novinářské práce je tento týdeník populární mezi ukrajinskými elitami, díky čemuž si získal nemalý vliv. Kromě Rinata Achmetova se v tištěných médiích angažuje i Viktor Pinčuk, který

kontroluje ruskojazyčný deník *Fakty i Komentarii*. Za zmínku stojí i výrazně prozápadně se profilující anglicko-jazyčné noviny *Kyiv Post*, které založil v roce 1995 Američan Jed Sunden.

Případ Gongadze

Pokusy o vytvoření nezávislého zpravodajství existovaly ještě před založením televizního 5. kanálu. Jednoznačně nejznámějším příkladem je tragický případ ukrajinského novináře gruzínského původu Heorhije Gongadze, který v dubnu 2000 spustil v současnosti nejvlivnější ukrajinský zpravodajský server *Ukrajinska Pravda*. Dne 16. září 2000 Gongadze zmizel a po dvou měsících bylo v lese 70 km od Kyjeva nalezeno jeho tělo bez hlavy. Tento případ dodnes budí velké vášně především kvůli tomu, že nikdy nebyl uspokojivě vyšetřen. Z podílu na vraždě byl obviněn i tehdejší prezident Leonid Kučma. Jeho nástupce Viktor Juščenko pak Gongadzemu posmrtně udělil nejvyšší ukrajinské vyznamenání – titul Hrdina Ukrajiny.

Od té doby se prostředí na Ukrajině sice výrazně změnilo, ale různé tlaky na nezávislé novináře se pravidelně objevovaly i později. Obzvláště výrazně se to projevilo po roce 2010, tedy po zvolení Viktora Janukovyče prezidentem, kdy se po relativně klidném období vlády Viktora Juščenka opět začaly

„utahovat šrouby“. To se odrazilo například v hodnocení organizace Freedom House, která od roku 2010 stabilně zhoršovala hodnocení svobody médií, přičemž vrchol nastal v roce 2014, kdy byla Ukrajina v tomto směru poprvé od roku 2004 označena za „nesvobodnou“.

Nezávislost on-line

Od dob Oranžové revoluce došlo na Ukrajině k zásadnímu rozvoji především internetového zpravodajství. Základním problémem ukrajinských médií zůstává nerovný přístup k finančním zdrojům. I z toho důvodu se dodnes nezávislé ukrajinské zpravodajství soustředí z velké části na internetu a jen částečně v tisku. Ačkoliv je Ukrajina prakticky ve všech ohledech vůči zbytku Evropy zaostalou zemí, přístup k internetu je zde velmi rozšířený (mnohem více než například v Rusku) a internet není žádným způsobem systematicky omezován, byť se v souvislosti s rusko-ukrajinským konfliktem objevily tendence k omezování obsahu podporujícího „proruské“ tendence.

Z těchto důvodů si ukrajinské internetové zpravodajství vybojovalo své místo na slunci, a ačkoliv stále nemůže konkurovat televizi, tak má na společnost poměrně velký vliv. Mezi známé zpravodajské servery patří kromě již zmíněné *Ukrajinské Pravdy* například *Censor.net*, *Obozrevatel.ua*, *Livyy Bereh* (Lb.ua), ale také regionální servery, jako jsou Lvovský *zaxid.net* či doněcký *OstroV* (*ostro.org*). Své internetové zpravodajství mají pochopitelně i klasická periodika jako jsou například *Hazeta po-ukrajinsky*, *Dzerkalo tyžňa*, *Expres*, *Novoje Vremja* či anglickojazyčný *Kyiv Post*. Kromě toho stále působí i ukrajinské služby *Radia Svobodná Evropa* či *BBC*, takže pokud jde o zpravodajství na internetu, mají Ukrajinci skutečně velký výběr z mnoha různých zdrojů. Ostatně právě na internetu začaly v době Euromajdanu vysílat i dvě zcela nové internetové televize *Hromadske.TV* a *Espresso TV*, přičemž první z nich si díky angažmá známých ukrajinských novinářů a aktivistů (mimo jiné již zmíněný

Jevhen Hlibovyckyj) rychle získala velký respekt.

Obecně tedy problémem ukrajinských médií zůstává jejich silné napojení na oligarchy a vrcholné politiky, nicméně tato situace je typická především pro televizní stanice. Jiná média v čele s těmi internetovými jsou na tom z tohoto hlediska výrazně lépe, přičemž právě podíl internetu neustále stoupá. Ačkoliv i v současnosti se na Ukrajině objevují tendence, které například Freedom House kritizuje, jako jsou zmíněné pokusy omezovat „proruské“ zpravodajství, nejhorší období mají ukrajinští novináři po pádu Viktora Janukovyče za sebou. Zatímco například v Rusku jsou nezávislá média zcela marginální a jsou tolerována pouze kvůli tomu, aby vytvářela zdání demokracie a plurality, na Ukrajině i přes veškeré problémy v tomto směru pluralita skutečně existuje. Vzhledem k tendencím na Ukrajině lze do budoucna spíše očekávat rozšiřování volného prostoru než jeho omezování.

Michal Lebduška

Marian Kotleba. Problém nejen pro média

Slovenští politici i novináři řeší, jak přistupovat k Marianu Kotlebovi. Mají ho ignorovat jako prezidenta Andreje Kisku, jenž Kotlebu nazval fašistou a odmítl se s ním po volbách sejít? Jenže neznamená tento přístup zároveň ignoraci voličů, kteří pro Kotlebovu stranu hlasovali pouze z protestu? Není lepší se jeho názorům a činům věnovat, analyzovat je a případně uvádět na pravou míru?

Média se dilema, jak o Kotlebovi a jeho Lidové straně Naše Slovensko (ĽS-NS) informovat, snaží řešit. Série článků týkajících se této otázky však nepřinesla nic nového. Část médií jako by zapomněla, že stejný problém naléhavě řešila už v roce 2013, když se Kotleba nečekaně stal předsedou Banskobystrického samosprávného kraje. A rovněž se zapomnělo, že ve volbách v roce 2002 získala Komunistická strana Slovenska 181 872 hlasů při volební účasti 70,06 %. KSS byla v parlamentě trpěná. Kotleba získal při účasti 59,82 % celkem 209 779 hlasů, a též bude v parlamentě trpěný. Slovensko už tedy podobnou situaci zažilo.

Dala o sobě vědět i veřejnost v zastoupení občanské iniciativy nazvané „Stop fašismu“, která doporučuje nespolutracovat s ĽS-NS a nehlasovat pro její návrhy zákonů. Krátce po vzniku zmíněné iniciativy předseda parlamentu a šéf Slovenské národní strany Andrej Danko prohlásil, že s Kotlebou nebude chodit do televizních diskusí.

V médiích se debatuje i na téma politické kultury, protože se zdá, že ve srovnání s minulostí došlo k jejímu zhoršení. Nicméně už minimálně deset let se neustále píše, že úroveň politické kultury v parlamentu je nízká. Politická mapa se tak zřejmě příliš nezměnila, mění se jen názvy nesystémových stran. Tentokrát získala dostatek hlasů extremistická strana, již podle sociologických průzkumů výrazně podpořili prvotní voliči. Což je varující, protože to ukazuje na krizi hodnot, demokratické diskuse a možná i samotné demokracie.

Co s tím?

Je evidentní, že Marian Kotleba a jeho ĽS-NS nejsou problémem, který vyřeší čas a uvědomělost voličů. Kotleba se dokázal etablovat v parlamentu v krizovém období, kdy tradiční strany mizí ze scény. Název tradiční strana vždy evokoval pocit jistoty, tradici, funkčnost, schopnost napravovat

pokračování na straně 8

dokončení ze strany 7

nezákonnosti a posilovat vládu práva. Dnes už se ale tradiční strany stávají iluzí. Místo nich máme organizace, které se snaží efektivně působit na voličském trhu a tomu podřizují své hodnotové ukotvení. Musí být šikovné, což je schopnost, které se v novém tisíciletí cení. Proto se netřeba divit, že jejich místo chtějí zaujmout ještě šikovnější nové strany, jež odkoukaly, jak málo stačí k tomu, aby navenek fungovaly jako klasické strany a byly jako takové v demokratickém systému akceptované. Nenacházejí se v rozporu se zákonem, ale obcházejí zavedený systém, kterému však voliči čím dál častěji projevují nedůvěru.

Co na to média?

Média mají informovat objektivně a vyváženě, mají uvádět ověřené údaje. To je základ. Proto cílené neinformování o nějaké straně představuje nestandardní řešení. Pokud si média zvolí tuto cestu, mohou se opřít o zkušenosti z historie. V té najdeme i příklady, kdy uveřejňování extrémistických názorů znamenalo jen to, že méně vzdělaní lidé je brali vážně, a nakonec to ohrožovalo demokracii.

Přesné instrukce pro média neexistují. Rozhodně by měla přísně posuzovat způsob diskuse a argumenty extremistů, které směřují vůči menšinám. Extrémistické strany myslí často pouze na blaho většiny, kterou vyvyšují nad zbytek společnosti. Tady je třeba vždy argumentovat, že demokratický systém

nevyklučuje menšiny a že i na základě historických zkušeností není morální vést diskusi z podobné perspektivy. Mluvit o méněcennosti jiných představuje extrém, jež musí média uhlídat. A to by pro začátek stačilo.

Co na to čtenáři?

Lépe se mi píše o tom, o čem bych chtěl v souvislosti s Marianem Kotlebou číst. Poslanec Kotleba avizuje, že jeho strana bude předkládat návrhy zákonů, které pomohou Slovákům. Kotlebovci se chystají snížit počet poslanců ze 150 na 100. Při předkládání návrhu pravděpodobně využijí celou plejádu libivých populistických slov, po nichž však už několik let sahají i jiné strany. Nebudu se tedy podívat nad Kotlebovou mediální strategií. Spíš budu napjatě čekat na politickou oponenturu těch zavedených stran, které dříve též rády a často veřejným míněním manipulovaly. Tyto strany musí odolat pokušení dostat se s Kotlebovci do mediálního střetu, protože ti dokáží na každé neuvážené mediální vyjádření velmi uváženě reagovat. Již se totiž naučili efektivně komunikovat a prezentovat události tak, aby v televizním zpravodajství vypadaly jako realita.

Jako čtenář nechci číst články, jejichž kostru tvoří reakce celého politického spektra a odborníků na nejasný, ale zajímavý výrok některého z poslanců ĽS-NS. Jestli novinář autorovi výroku nepoloží dodatečné otázky o tom, jak to vlastně myslel, zda má právní analýzu nebo jaké náklady si

jeho opatření vyžádá, jedná se z mého pohledu o neprofesionální přístup.

V médiích je už tak dost zpráv, které vznikly kvůli snaze politika ocitnout se v éteru. Média se mohou odvysílání takovýchto návnad jen obtížně vyhnout. Je však důležité, co upřednostní – jestli „aktuálnost“, nebo serióznost. Nechci se dívat na večerní zprávy nabízející rozpor ve vyjádřeních politiků, a názor, kdo má pravdu, nechť si udělá divák sám. Za této situace je ve výhodě ten, kdo chce média zneužít k manipulaci veřejnosti. Jedná se o příspěvky, kde se novináři málo ptali a nejasnosti alibisticky přehráli na čtenáře.

Všichni si uvědomujeme slabosti, ale i kvality současné žurnalistiky. Kotlebova strana se kvalitní novinářině může v klidu vyhýbat, neboť dokáže své voliče informovat pomocí populistického slovníku přímo přes sociální sítě. Kvalitní žurnalistika se však Kotlebovi vyhýbat nesmí. Měla by pokrývat jeho témata a odkrývat jejich nebezpečí. Poptávka po tradiční kvalitní novinářině stále ještě existuje. Jde nejspíše již o menšinu čtenářů, přičemž není žádoucí, aby se ještě více zmenšovala kvůli poklesu kvality mediálního obsahu. Nevadí, že média na vysoké úrovni budou početně slabší než ta alternativní a bulvární. Důležité je, aby fungovala demokracie. Ta je totiž zárukou, že i když zlé tendence a názory ve společnosti převáží, menšiny i nadále ochraňuje zákon. Což platí i pro kvalitní média.

Martin Gonda

■ No, nevolte ho...

Foto: Facebook

Krátký exkurz do světa maďarských médií a politiky

Maďarská média zažila něco jako jízdu na tobogánu. Z vrcholu takřka neomezené tiskové svobody z let 1990-1996 sjela až na tvrdou zem, kde čelí administrativní a ekonomicky motivované regulaci. To vše je spojené s bojem o holé přežití v rámci neuvěřitelně pestrého maďarského mediálního prostoru.

O Maďarsku se dnes často píše jako o státu, kde je omezována svoboda projevu. Opravdu by se mohlo zdát, že v důsledku přijetí mediálního zákona v prosinci 2010 došlo v Maďarsku k postupnému zavádění měkké cenzury. Tak to ostatně vidí tamní opozice, ale i někteří zahraniční pozorovatelé.

Tato hodnocení mají drobný háček. Většinu podobných konstatování bych si dovolil označit „syndromem roku nula“. Tím je pro většinu analytiků rok 2010, tedy rok začátku opětovné vlády strany FIDESZ, které ve volbách získaná ústavní většina umožnila přijetí zmíněného ostře kritizovaného mediálního zákona. Jednalo se o souhrn opatření, jenž zcela nově a nikoliv bezkonfliktně (bez širší politické dohody) zahájil regulaci do té doby poměrně volného a neregulovaného, ale přesto vysoce ziskového mediálního trhu. Vláda premiéra Orbána tak nastartovala proces, který sice chystaly v letech 2002-2010 i předchozí kabinet (levicové, resp. levicově-liberální), ale k jehož realizaci nikdy nepřistoupily. Tato nečinnost byla vyměněna za status quo a bezkonfliktní vztah s médii – zejména po volbách 2006.

Nejen Orbán, ale i Gyurcsány...

Změna související s mediálním zákonem z roku 2010 způsobila zásadní přeskupení mediálního trhu. Vznikly nové mediální „říše“ i konzultační firmy, které jsou propojeny s vládní stranou a jí blízkými oligarchy a poradci. Problémem poměrně tvrdé kritiky (opoziční i zahraniční) tohoto procesu chápajícího média jako přirozený nástroj k prohloubení politického vlivu je skutečnost, že v letech 2006-2010 se ve vztahu k médiím chovala zcela identicky i tehdejší vládní garnitura maďarských socialistů (MSZP) v čele s premiérem Ferencem Gyurcsányem. Této podobnosti si však všiml málokdo. I proto je snazší doslova demonizovat stav současný.

Orbánova administrativa po volbách 2010 kromě mediálního zákona přistoupila též k zásadní transformaci struktury a financování veřejnoprávních médií. Ta se stala hlavním nástrojem mediální prezentace současné vlády (zejména po vzniku informačně-zpravodajského kanálu *MI*). Zavedení reklamní daně v roce 2014, které nejvíce postihlo soukromé televizní kanály *RTL Klub* a *TV2*, nakonec vedlo k vypuknutí otevřené války těchto stanic se současnou vládní garniturou. Tento svár nakonec vyústil v převzetí stanice *TV2* osobami blízkými vládnoucí straně FIDESZ. V případě televize *RTL Klub* ale trvá dodnes.

Na začátku 90. let se maďarské vlády nemusely potýkat s tak silným protivníkem, jakými jsou dnes soukromá média. Tento střet mezi státem a soukromými médii a jejich vlastníky se stal součástí politického a mediálního prostoru až od druhé poloviny 90. let, zejména pak v roce 1998, kdy se začalo hovořit o tzv. druhé etapě mediální války. Ta souvisela nejen s nástupem strany FIDESZ k moci, ale zejména s tím, že nejsilnější strany (FIDESZ a MSZP) si uvědomily potřebu tvorby a realizace mediálních a komunikačních strategií, které mohly prosazovat – kromě veřejnoprávních médií – jen přes spřátelená soukromá média a mediální skupiny. Média se tak v období let 1998-2002 konečně i v Maďarsku stala jedním z klíčových nástrojů ovlivňování veřejného mínění a prosazování stranicko-politických cílů a zájmů.

Pozdní nástup soukromých televizí a rádií

V devadesátých letech se v Maďarsku hovořilo o válce médií, kterou vedly jednotlivé mediální skupiny o podíl na reklamním trhu, ale také o válce ideologické, tedy válce médií stojících na opačných pólech politického spektra. Tento vývoj souvisel i se skutečností, že vůbec první mediální zákon (tedy jakási regulace fungování médií) byl přijat v Maďarsku až šest let po změně politického režimu, tedy v roce 1996. Toto zpoždění způsobilo i pomalejší nástup soukromých televizí a rádií, a lze tedy říci, že soukromý mediální sektor se začíná vytvářet vlastně až kolem roku 1997, kdy se také dotváří blok dvou nejsilnějších a vůči sobě v opozici stojících politických seskupení – MSZP a FIDESZ. O období po nástupu strany FIDESZ k moci v roce 1998 se hovoří jako o druhé mediální válce, jež však byla spíše pokusem nového establishmentu získat rozhodující vliv na stávající mediální scénu, která byla většinově v rukách skupin napojených na levicově-středová politická seskupení.

Podle maďarských odborníků pozdní, ale o to dravější nástup soukromých médií způsobil doslova rozpad do té doby celkem poklidné a ničím nerušené veřejnoprávní mediální sféry (vystupovala politicky neutrálně). Ta se totiž po vstupu soukromých médií vůbec poprvé setkala s fenoménem přímé konkurence, která cílením na průměrného diváka vytlačila tzv. vysoké „standards“ kladené na veřejnoprávní produkci. O to problematičtější to bylo v situaci, kdy veřejnoprávní média v Maďarsku neplnila pouze roli informačních zdrojů, ale byla též jakýmsi národními, kulturními institucemi. Kvůli rozvoji privátního sektoru ovšem byla postupně vytěsňena na okraj zájmu, což zejména v národně-konzervativních

pokračování na straně 10

dokončení ze strany 9

kruzích zvyšovalo averzi vůči soukromým médiím. Zkrátka vliv státu na většinovou společnost přes veřejnoprávní média slábl, zatímco vliv soukromých médií a jimi podporovaných politických seskupení rostl. Jako by se stát, kultura, tradice a hodnoty dostávaly na vedlejší kolej. A to v Maďarsku není dlouhodobě udržitelný stav!

Nelze opomenout skutečnost, že vstupem soukromých médií se významným způsobem změnila i struktura inzertního trhu, jehož většinový podíl přebrala právě nová, soukromá média. Odtud se samozřejmě datuje i snaha o vyrovnaní vlivu státem financovaných médií, která plní kromě role informační také roli kulturně-vzdělávací (ochrana národních a kulturních tradic). Soukromý sektor na takovéto standardy ani neaspiroval, a tedy celkem logicky muselo dojít k omezení jeho vlivu. Jediným nástrojem státu v tomto směru mohlo být vytvoření nových podmínek regulace mediálního trhu, zejména pak v oblasti výdajů na reklamu a výdajů na provoz státem financovaných médií.

Dlouhodobě neřešená veřejnoprávní média

Problémem bylo, že v celém období 1990-2010 nedošlo k výraznější transformaci struktury fungování a řízení veřejnoprávního rozhlasu a televize. K tomu nakonec přistoupila až druhá Orbánova vláda (2010-2014) a v zkomatizovaném světě maďarských veřejnoprávních médií to způsobilo značné pobouření, přičemž opozice hned mluvila o snaze vládního establishmentu ovládnout veřejnoprávní média, respektive o snaze zavádět cenzuru. O předchozím liknavém přístupu levicově-liberálních vlád k neefektivnímu fungování těchto státem placených institucí raději pomlčela.

Přitom důsledky tohoto přístupu vlastně Maďarsko sklízí dodnes. Není to tedy jen FIDESZ a jeho demonizovaný předseda Orbán, kdo ovlivnil podobu fungování mediálního prostoru státu, ale v „dobrém i zlém“ ji mohli v čase svých vlád ovlivnit v současnosti opoziční politici. Ti však v době vedení země na tuto nepopulární misi rezignovali výměnou za zachování dlouhodobě ekonomicky neudržitelného statusu quo, který jim však s podporou

nerušeně pracujících médií udržoval rozhodující mocenský vliv.

Kdo za to může

Nelze tedy dnes automaticky akceptovat rozšířené konstatování, že současný stav maďarské mediální scény a jejího úzkého propojení s vládními elitami je jen výsledkem silové a pragmatické politiky strany FIDESZ. Současná hegemonie mediálních skupin blížících vládě je výsledkem nečinnosti, a tedy i kardinální chybou, které se v oblasti tvorby aktivní vládní mediální politiky dopustily ty politické strany, které se v dlouhém období let 2002-2010 nebyly schopny a ochotny pustit do potřebných, avšak příliš riskantních reforem, jež mohly způsobit ztrátu jejich veřejné podpory a při křehké parlamentní většině i pád jejich vlád.

Ve srovnání s touto křehkou pozicí bývalých vládních stran se proto nelze příliš podívat razanci změn, ke kterým na poli regulace mediálního trhu přistoupil FIDESZ po svém drtivém volebním vítězství v roce 2010. Chová se logicky, pragmaticky a zcela systémově. V tomto smyslu je celkem přirozené, že většina médií si je dnes vědoma, která politická síla bude i v nejbližších letech určovat pravidla hry mediální politiky v Maďarsku (a tedy odkud „potečou“ peníze). Stesky nad plíživou cenzurou, nad omezováním zisků soukromých médií z reklamních příjmů či ostrá kritika zavedení reklamní daně jsou vlastně jen „naivní“ kritikou a obžalobou stavu dlouhodobé nečinnosti, na kterém se podílely všechny politické síly v letech 1990-2010. Některé strany, na rozdíl od poučeného FIDESZ, za to zaplatily drtivými volebními porážkami (MSZP – 2010, 2014) a ztrátou mediálního vlivu, a některé jako liberální SZDSZ a pravicové Maďarské demokratické fórum (MDF) dokonce úplně zmizely z politické mapy Maďarska.

■ Maďarská opozice svůj čas na aktivní mediální politiku promeškala.

Zdroj: Pixabay

Robert Pejša

Média už nejsou jen zrcadlem, jsou hráčem na politické scéně

V Polsku jsou média svobodnější než v Německu, myslí si známý polský novinář Paweł Lisicki. Dokládá to i na ostrých atacích na Jaroslawa Kaczyńskiego v polském tisku. „Cožpak se setkáme v Německu s podobnou ostrou debatou o kancléřce Merkelové? Nesetkáme, ačkoli Angela Merkelová přece přijala kontroverzní rozhodnutí týkající se otevření hranic uprchlíkům,“ říká Lisicki v rozhovoru pro Demokratický střed.

Polská mediální scéna je rozdělena do dvou táborů. Kdy k tomu rozdělení vlastně došlo?

První rozdělení nastalo krátce po kulatém stole v roce 1989. Tehdy se nejdůležitějším, dominujícím médiem stal deník *Gazeta Wyborcza*, který se zrodil z tehdejší opozice. Brzy jej však převzala jedna z opozičních skupin vedená Adamem Michnikiem, která mu vtiskla levicově liberální orientaci. Deníky *Rzeczpospolita* a *Życie Warszawy* pak tehdejší vláda předala jiným opozičním skupinám. *Życie Warszawy* rychle přestalo hrát důležitou roli. Nemáme teď ale tolik času, abychom probírali vývoj jednotlivých polských titulů...

Čím je tedy to současné dělení způsobeno?

Stručně řečeno, rozdělení médií přirozeně vyplývá z ideového rozdělení polské společnosti. Jestliže se štěpí na část levicově liberální a na část konzervativní, pravice konzervativní či dokonce národně konzervativní, tak se toto dělení celkem logicky odráží i v médiích. Pokud jde o deníkový trh, zde dominuje orientace levicově liberální. Prakticky neexistuje velký pravicový deník. Denně sice vychází pravicová *Gazeta Polska Codziennie*, ale ta má příliš malý zásah.

Úplně jinak ovšem vypadá situace v segmentu týdeníků, kde se setkáváme s faktickou rovnováhou mezi oběma tábory. Na pravé straně se nacházejí týdeníky *Do Rzeczy*, *wSieci* a *Gazeta Polska*. Nalevo pak týdeníky *Polityka* a *Newsweek*. Pokud bychom vzali v úvahu jejich prodej, tak by se ukázalo, že mezi oběma tábory panuje víceméně rovnováha. Tu teď vidíme i u velkých televizí, které do značné míry určují způsob života v Polsku. Vedle veřejnoprávní televize TVP máme i dvě soukromé televize – TVN a Polsat. Veřejnoprávní

televize z politických důvodů v současnosti reprezentuje směr pravicový a konzervativní. TVN je bezpochyby levicově liberální a Polsat se nachází někde uprostřed. Těžko ho jednoznačně zařadit. Ještě je třeba do rozdělení trhu zařadit velké zpravodajské servery. Na pravici jsou to především portály *wPolityce.pl* a *Niezależna.pl*, na levé straně pak *Natemat.pl* a *Wyborcza.pl*, resp. *Gazeta.pl*.

Jsou polští novináři schopni se domluvit, pokud jde o důležité věci týkající se jejich profese? Existují témata, v nichž se například vy osobně shodnete s novináři z druhého tábora, jako jsou například Adam Michnik nebo Tomasz Lis?

Určitě existují profesní záležitosti, v nichž takové porozumění připadá v úvahu. Nicméně navzdory tomu, co se říká, si myslím, že polský systém novinářských sporů není vůbec špatný. Hned řeknu proč. Velice často čtu, že není dobře, když se novináři nebo jednotlivé tituly hádají. Média, místo aby se zabývala politikou, se zabývají sama sebou, zní ten argument. Podle mého názoru ale tento názor vyplývá z neporozumění současné politické a ideologické situaci v Evropě. Média už dávno nejsou pouze zrcadly, v nichž se odráží, co se děje ve světě politiky, ale jsou rovněž hráči na politické scéně. Silné noviny, zpravodajský server nebo televize mají často nesrovnatelně více co říci v politických nebo ideologických záležitostech než někteří politici. Stručně řečeno, některý poslanec nebo skupina poslanců mají značně menší vliv na společnost než například noviny, které lidem prezentují svůj pohled na svět.

Jsou polská média takovým hráčem na politické scéně?

Ukážu to na příkladu. V současnosti se debatuje na téma imigrantů. V Polsku jsme měli dvě výrazné

titulní strany. Jedna patřila mému týdeníku *Do Rzeczy* a upozorňovala na článek Rafała Ziemkiewicze, jenž napsal, že se nejedná o žádné uprchlíky, ale o invazi. A týdeník *Newsweek* měl zase obálku, na které bylo heslo ve smyslu „Otevřme dveře uprchlíkům“. Dva krajní postoje, ale každý z nich přece do značné míry ovlivňoval čtenáře a formoval jejich názor. Co tím chci říct. Média nejsou neutrálními, průzračnými částmi politiky. Jsou subjekty s velkým vlivem na to, jak politická scéna vypadá.

Proto se domnívám, že je lepší, když nepředstíráme pseudoobjektivitu. Platí však, že pokud jsou média součástí politické hry, musí se navzájem kontrolovat. Protože pokud to nedělají a pouze předstírají, že netkví v politické sféře a neutvářejí pohledy občanů, tak kdo je kontroluje? Není tu přece žádná instance, která by to za ně udělala. Nejlepší formou tedy je, když si sama média navzájem vytýkají chyby a neskrývají, že jsou tím, čím jsou. Tedy reálným subjektem politického boje.

Je špatně, pokud spolu média nebojují?

Máme zde německý systém, kde média spolu nebojují a zřídka kdy se pranýřují. Jde o příklad skutečného pluralismu? Podle mě ne. Když jsem sledoval německou debatu na téma uprchlíků, prakticky tam chyběly ostře kritické články, přestože velká část obyvatelstva byla kriticky naladěna. Jelikož se média podřizovala určité politické korektnosti, nenašla řada obyvatel komentář, jenž by odpovídal jejich názoru. Debatě tak dominovalo jedno stanovisko. Souvisí to s tím, že by německá média byla více objektivní? Samozřejmě že ne. Proto říkám: rozdílné názory médií jsou stejně přirozené jako rozdílné názory v politice.

pokračování na straně 12

pokračování ze strany 11

Média mají často větší vliv na politický život než jednotliví politici. Když tedy akceptujeme politické spory, měli bychom přijmout i spory mezi jednotlivými médii.

Byl jste šéfredaktorem deníku Rzeczpospolita, poté jste řídil týdeník Uważam Rze, nyní jste šéfredaktorem týdeníku Do Rzeczy. Jaké máte zkušenosti s vlastníky médií?

Velice odlišné. V *Rzeczpospolite* byla celkem jasná situace, neboť většinovým vlastníkem byl britský koncern *Mecom*. Musím říct, že šlo o příjemnou spolupráci, neboť Brity zajímal výhradně prodej, citace nebo postavení deníku na trhu. To jsou jasná kritéria pro hodnocení šéfredaktorovy práce. Později *Rzeczpospolitu* převzal polský byznysmen Grzegorz Hajdarowicz, jenž odkoupil podíl Britů i menšinový podíl ministerstva státního pokladu. Tehdy jsem skončil v *Rzeczpospolite* a stal jsem se šéfredaktorem nového týdeníku *Uważam Rze*, jež též vydával Hajdarowicz. Ten týdeník stvořila skupina novinářů pod mým vedením. V tom smyslu se jednalo o zcela autorský projekt. Kvůli konfliktu mezi mnou a vydavatelem jsem musel nakonec odejít. To byl ten případ, že člověk, jenž převzal časopis, ho byl schopen okamžitě zničit. A já, který jsem podle mého názoru měl na ten týdeník morální právo, jsem nemohl nic dělat a musel jsem se s tím prostě smířit.

Proto další týdeník, který jsem založil, tedy *Do Rzeczy*, je zkonstruovaný tak, že dává velkou samostatnost novinářskému týmu. Máme dost unikátní vlastnickou strukturu, kde 20% podíl patří samotným novinářům. S těmi 20 % jsou současně spojeny určité pravomoci týkající se programové linie listu nebo volby šéfredaktora. Zdá se mi, že tahle forma spoluvlastnictví ze strany novinářů je nejlepší formou zabezpečení nezávislosti redakce. Protože v každém jiném případě má vlastník vydavatelství velkou finanční převahu, díky čemuž je nezávislý on, zatímco novinář často nezávislý není.

Zatím se ten náš systém v *Do Rzeczy* velice osvědčil. To znamená, že vydavatel se snaží na týdeníku vydělat, ale nepodléhá při tom pokusu zasahovat kvůli svým obchodním zájmům do chodu redakce.

Existují v Polsku ještě jiná média, kde jsou novináři spoluvlastníky?

Například týdeník *Polityka* je novinářským družstvem a v tom smyslu opravdu patří novinářům. Do jisté míry může být takovým příkladem i *Gazeta Wyborcza*. Jejím vlastníkem je samozřejmě *Agora*, společnost kotovaná na burze, ale existují zde tzv. zlaté akcie, které patří zakladatelům *Agory*. A ti mají ohromný vliv na programovou linii *Gazety*. Pokud jde o týdeník *wSieci*, tam jsou vlastnické podíly svázané s bratry Karnowskými, kteří časopis řídí.

Mně se zkrátka zdá, že spoluvlastnictví novinářů je z dlouhodobé perspektivy nejlepší. Má samozřejmě jisté vady spojené s tím, že novinář nutně nemusí být dobrým byznysmenem. Vždy lze namítnout, že není dobře, aby byznysová část byla úzce svázaná s novinářem, neboť tu vždy existuje pokušení řídit se vlastními ekonomickými zájmy. Neexistují tady ideální řešení. Ideální se může zdát situace, když je novinář oddělen od byznysu a věnuje se pouze hledání faktů a pravdy a za byznys odpovídá výhradně vydavatel a vlastník. Jenže tento systém se v praxi neosvědčil.

Poté, co jste skončil v Uważam Rze, vznikl vedle časopisu Do Rzeczy ještě týdeník wSieci, který založili vaši bývalí kolegové. Jaký je mezi nimi rozdíl? Do jaké míry jste rivaly?

Tak samozřejmě jsme konkurenty na trhu – tam soupeří každý s každým. Ty dva týdeníky opravdu vznikly z jednoho, takže cílová čtenářská skupina je u nich podobná. Zpočátku se zdálo, že z dlouhodobého hlediska nemohou oba časopisy přežít. Ale nyní vše ukazuje na to, přinejmenším při pohledu na tržní údaje, že mohou v klidu vedle sebe působit. Čím se liší? Každý bude chválit svůj týdeník, ale myslím, že my se snažíme zachovávat určitou míru objektivity či neutrality, zatímco *wSieci* ve větší míře sdílí „pisowské“ postoje. Pokud jde o stranu Právo a spravedlnost (PiS), my neskrýváme své sympatie vůči pravici a některým krokům vlády, ale držíme si od ní větší odstup. Snažíme se být spíše hlasem celého pravicového tábora, a ne pouze „pisowské“ pravice. To je podle mě ten rozdíl.

Šéf PiS Jarosław Kaczyński dá rozhovor raději wSieci...

Ano, ale nám ho dá taky. Hlavní politici PiS v čele s Kaczyńským vystupují v obou časopisech. Tady není takový rozdíl. Ten rozdíl mezi námi je spíše subtilní. Podle mě máme například trochu jiný přístup k diskusi na téma polské historie. Rekl bych, že *wSieci* reprezentuje spíše vizi vítězné, chvályhodné historie Polska. Naši redaktori Rafał Ziemkiewicz a Piotr

■ S Pawłem Lisickim jsme se bavili o médiích na půdě Polského institutu v Praze.

Foto: Tomáš Fošum

Zychowicz jsou ohledně polské historie značně kritičtější. Zdá se mi, že pozorovatel zvenčí vidí mezi těmi časopisy více shod než rozdílů, zatímco člověk sedící uvnitř to vidí opačně.

Mají názorová média v Polsku stále velký vliv?

Podle mě mají. Samozřejmě se to dá těžko změřit, ale několik médií navzdory názorům, že tradiční média končí atd., si stále zachovává ohromný vliv. Co znamená mít vliv? Jsou tu tři elementy. Za prvé, zda je médium schopné ovlivnit veřejnou debatu. Ano, je. Několik článků, které vyšly v mém týdeníku, myslím, podstatně ovlivnily, o čem se diskutovalo, a přiměly též některé lidi změnit své stanovisko. Bezpochyby se tedy jedná o titul utvářející názor. Za druhé, jsou média citovaná? Jsou citována velice často. Za třetí, usilují politici, aby se objevili v médiích a představili zde své myšlenky? Usilují. Tedy všechny tři elementy jsou splněné.

Nesnížil se přece jen ten vliv?

Samozřejmě s postupujícími změnami došlo k určitému rozdrobení mediální scény. Objevilo se zkrátka víc možností, kde člověk může prezentovat svůj názor. Vznikly především velice silné internetové portály. Je tady ještě jeden prvek, o kterém se málo ví. Nejsem si jistý, zda existuje v Evropě stát, který by měl tolik televizních zpravodajských kanálů, jako má Polsko. Když je všechny spočítáme, vidíme v Polsku minimálně osm informačních kanálů, kde lidé bez přestávky diskutují, prou se, něco komentují atd. Mluvím pouze o televizních kanálech, ale také velké internetové portály jako *Onet.pl* rozjiždějí svou informační televizi a začínají vytvářet pásma zpravodajství a publicistiky. Čili jednotlivé typy médií se začínají prolínat. Mám dojem, že když k tomu ještě přidáme časopisy, týdeníky, tak se ukáže, že veřejný a politický život v Polsku je velice bohatý.

Tradiční média, která se novým trendům nedokáží přizpůsobit, se nacházejí v nedobré situaci. Jde například o *Gazetu Wyborczą*, jejíž prodej dramaticky padá. V březnu letošního roku prodala průměrně 145 tisíc výtisků denně...

Prodá tedy přibližně tolik jako největší český zpravodajský deník MF Dnes, a to je Česko třikrát až čtyřikrát menší než Polsko...

No právě... Ještě v roce 2007 prodej *Gazety Wyborczej* činil 445 tisíc výtisků. Máme zde tedy do čísel s propadem o 300 tisíc během devíti let! No dobře, ale na druhou stranu tvrdím, že není třeba podléhat náladám, že všechno končí. Vznikly rychle se rozvíjející internetové portály. Objevily se nové týdeníky a celá masa nových televizních kanálů...

Jak hodnotíte stav polských veřejnoprávních médií po změně vlády?

Ve veřejnoprávních médiích došlo po volbách k úplně stejné změně, jako když v minulosti přebíraly vládu Občanská platforma a Polská strana lidová. To znamená, že jestliže tam dříve dominovala orientace levicově liberální, tak nyní převažuje pravicově konzervativní orientace... Myslím si, že pro polský mediální systém je ta nynější změna ku prospěchu, protože teď máme

Polský novinář, publicista, esejista a překladatel **Paweł Lisicki** se narodil v roce 1966 ve Varšavě. V letech 1991-1993 pracoval jako novinář v deníku *Życie Warszawy*. Od roku 1993 působil ve vlivném deníku *Rzeczpospolita*, kde byl v letech 2006-2011 šéfredaktorem. Stejnou funkci zastával i v týdeníku *Uważam Rze* (2011-2012). Od roku 2013 pak řídí týdeník *Do Rzeczy*. Nedávno mu vyšla v češtině kniha esejí *Islám a sebedestrukce Západu*.

vyváženost v rámci velkých televizních stanic. Na jedné straně máme pravicově konzervativní veřejnoprávní televizi, na druhé straně máme levicově liberální *TVN* a *Polsat* se nachází někde mezi nimi. Rovnováha je pro mediální systém vždy tou nejlepší věcí.

V jednom z úvodníků v týdeníku Do Rzeczy jste napsal, že svoboda slova v Polsku ohrožena není, zato na Západě ano. Protože v Polsku existuje pluralismus, který na Západě chybí. Šlo vám o politickou korektnost?

Šlo mi o to, že se na Západě ohromná energie věnuje potírání tzv. „nenávistných vyjádření“. To podle mého názoru rychle povede k tomu, že svoboda slova zanikne. Ohraničení svobody slova připadá v úvahu pouze v případech, kdy lze dokázat, že někdo podněcuje k násilí. V současnosti vidíme na Západě zcela chorobnou tendenci odebírat lidem svobodu slova, přestože se přitom vytváří dojem, že stále existuje. Jednou se nemůže kritizovat jiné náboženství, pak zase jistě druhy lidského chování, jindy pak jiné rasy... Efektem takto dalece posunuté ingerence do toho, o čem lidé mohou mluvit a o čem ne, je to, že se ocitáme ve světě, kde svobodu slova nahradí „svoboda“ jediného správného vyjádření. Omlouvám se, ale velmi znepokojivě to začíná připomínat komunistický systém, kde taky údajně panovala svoboda slova – pod podmínkou, že všichni říkali to samé, tedy to, co chtěla slyšet vláda.

Dobře to ukazuje zmíněná debata o imigrantech. V Polsku šlo o velice živou diskusi, kdy jedni byli pro, druzí proti, a jejich názory byly zřetelně slyšet. Byla stejně živá debata i v Německu? Tak se podívejme na titulní strany novin. Byly oboustranně ostré? Určitě ne. Podívejme se, jak například vypadá v Polsku debata o nové vládě. *Gazeta Wyborcza* a *Newsweek* vládu velice ostře atakují a Jaroslawa Kaczyńskiego líčí jako „diktátora“. Cožpak se setkáme v Německu s podobnou ostrou debatou o kancléřce Merkelové? Nesetkáme, ačkoli Angela Merkelová přece přijala kontroverzní rozhodnutí týkající se otevření hranic uprchlíkům. Kde jsou ty ostré útoky proti ní v tisku? Kde je „diktátorka“ Merkelová? Podle mě se musí svoboda slova projevovat. A projevuje se přes rozdílné názory.

Děkuji za rozhovor.

Tomáš Fošum

Publikace tohoto textu je součástí projektu ÚMV: „Podpora veřejné debaty o aktuálních tématech týkajících se Polské republiky“ a byla podpořena

Konec srandy v Německu?

Dovedete si představit, že by se premiér Bohuslav Sobotka omlouval svému ruskému protějšku, kdyby si v České televizi Petr Čtvrtníček utahoval z ruského prezidenta Vladimira Putina? Něco podobného se stalo v Německu v kauze komika Jana Böhmermanna, jehož vystoupení se dotklo tureckého prezidenta. Samotný komik přitom není v případě nejdůležitější osobou. Hlavní roli zde hraje kancléřka Angela Merkelová a její plán na řešení migrační krize.

Böhmermann pojal své televizní vystoupení odvysílané na konci března jako ilustraci hranice mezi satirou a urážkou. Reagoval tím na předvolání německého velvyslance v Ankaře kvůli satirickému klipu, jež odvysílala jedna z německých stanic o čtrnáct dní dříve. Jan Böhmermann oslovil tureckého prezidenta Recepta Tayyipa Erdogana s tím, že zatímco ten předchozí klip nebyl urážlivý ani hanlivý, nyní mu ukáže, co by bylo možné chápat jako hanobení.

Jeden v tisícovém davu

Následná báseň by se rozhodně nemohla vysílat před desátou hodinou večerní, jelikož v ní turecký prezident vystupuje nejen jako hlupák, ale i zoofil, pedofil a násilník. Populárnímu komikovi, který je známý ostrým humorem, jenž leží v žaludku i řadě Němců, nyní hrozí za urážku tureckého prezidenta až pětileté vězení. Umožňuje to téměř zapomenutý paragraf německého trestního zákoníku, relikv z doby císařství, podle kterého je možné stíhat německého občana za urážku cizí hlavy státu, pokud k tomu udělí souhlas německý kabinet.

Böhmermann není jediný, kdo kvůli údajné urážce tureckého prezidenta čelí stíhání. V Turecku má stejný problém 1845 lidí. Patří mezi ně novináři, umělci, opoziční politici a dokonce i děti. Trestně zodpovědné jsou v Turecku od třinácti let.

Nejen kvůli tomu je Turecko až na 151. místě ze 180 v žebříčku svobody médií zpracovaném Reportéry bez hranic. To znamená několik míst za Ruskem a o pár příček před Běloruskem. Za mřížemi tráví v Turecku svůj čas asi třicítka novinářů.

Sázka na riskantní kartu

Böhmermann ale v aféře nehraje hlavní roli a téměř se ztratil ze scény. Klíčový part nenáleží ani urážlivému tureckému prezidentovi. Stěžejní úloha připadla Angele Merkelové – nevlivnější ženě světa, která se na tomto postu drží již dlouhých pět let.

Satirický skeč by byl zanedbatelnou historkou, pro někoho zábavnou, pro někoho nechutnou, kdybychom se na něj nedívali v kontextu aktuálních vztahů Evropy k Turecku a především Berlínu k Ankaře. Kauza je totiž důležitá v tom, že ukázala slabinu německého plánu na řešení migrační krize, jenž počítá se spoluprací s Erdoganovým Tureckem. Merkelová podobně

jako při řecké krizi vsadila na jedinou kartu, kterou považuje za „alternativlos“ – tedy bez alternativy. Již při dluhové krizi tento přístup mnohé Němce popuzoval. Tehdy dal vzniknout politické straně Alternativa pro Německo (AfD), která teď Merkelové působí mnoho starostí. Nyní může být cena za sázku na nejistou kartu pro německou kancléřku mnohem vyšší.

Úspěch jejího plánu totiž visí na vstřícnosti politika, který je absolutně nepředvídatelný. Tentokrát si přál potrestání komika, příště to může být cokoliv jiného. Německá média v této situaci mimo jiné připomínají, že „sultán“ Erdogan buduje řízenou demokracii à la Putin a vojensky útočí na kurdskou menšinu.

Německá kancléřka dělá pro úspěch svého plánu vše. Turecko velmi často navštěvuje a podle serveru *Politico.eu* trvala na tom, aby Evropská komise na podzim odložila vydání zprávy, v níž kritizuje stav demokracie a právního státu v Turecku, na dobu po uskutečnění tamních parlamentních voleb. Krátce před nimi se sama do Ankary vydala, což bylo zpravidla interpretováno jako snaha pomoci Erdoganovi v předvolební kampani.

Dvě třetiny Němců se stíháním nesouhlasí

Merkelová během své kariéry vždy dbala na veřejné mínění. Asi nejvýraznějším projevem citlivosti na náladu ve veřejnosti bylo rychlé a pro ostatní evropské státy překvapivé vyhlášení tzv. Energiewende – odchodu od jádra, když německá veřejnost byla šokována jadernou havárií ve Fukušimě.

I v kauze komika Böhmermanna si je kancléřka vědoma jasného rozložení nálad ve veřejnosti. Velká většina komentářů v tisku se stavěla proti komikovu stíhání a ústupek Erdoganovi chápala jako ohrožení německého chápání svobody slova. Průzkum deníku *Bild Am Sonntag* ukázal, že podle 66 procent Němců bylo zahájení stíhání chybou. Souhlasilo s ním jen 22 procent Němců.

Merkelová se ocitla mezi mlýnskými kameny. Před obavami ze ztráty přízné voličů ale zvítězil strach z kolapsu strategie v migrační krizi. Jasný ústupek Erdoganovi se aspoň pokusila zakamuflovat tím, že souhlas se zahájením stíhání vysvětlila slovy, že je důležité, aby v právním státě o vině rozhodovali státní zástupci a soudci, nikoli politici. S takovým vyjádřením by se nedalo polemizovat, kdyby již předtím nestihla veřejně vyjádřit svůj názor na Böhmermannovo vystoupení.

Problematický telefonát

Krátce po odvysílání satiry Angela Merkelová záležitost žehlila v telefonickém rozhovoru s tureckým premiérem Ahmetem Davutogluem. „Kancelérka se shodla s předsedou vlády, že se jednalo o vědomě zraňující text,“ řekl o rozhovoru její mluvčí Steffen Seibert.

Již nad těmito slovy se pozastavovala řada komentátorů. Má smysl hodnotit, zda satira byla či nebyla úmyslně zraňující? To je jen jedna z mnoha otázek, které k danému výroku padaly. Novináři byli vyjádřením zaskočení i proto, že Seibert na dotazy na kancelářčiny telefonáty a jejich obsah běžně neodpovídá. Většina médií se shodla v hodnocení, že kancelérka se telefonátem snažila předejít zahájení stíhání, které jí mohlo ubrat politické body.

Kancelérka tím ale veřejnosti odhalila svou slabost vůči Erdoganovi, aniž by uspěla ve svém plánu. Turecký prezident si totiž stihl pojistit, že se Böhmermann stíhání nevyhne, ani kdyby ho kancelérka podpořila. Osobně podal žalobu u mohučského zastupitelství na urážku své osoby i v občanskoprávním sporu. A nebyl jediný, v Mohuči zaznamenali na Böhmermanna řadu dalších žalob.

Jak nenapravovat chyby

Němečtí novináři v kontextu této kauzy rádi připomínají, jak velkou proměnou Angela Merkelová v otázce lidských práv a svobody projevu v posledních letech prošla. „Nic takového se dříve nedělo. Před dobrými deseti lety, když Merkelová nastoupila do úřadu, kritizovala porušování lidských práv v Číně a Rusku a požadovala od USA zavření věznic v Guantánamu. Nyní měří společně s vládou, která posílá novináře do vězení, kde leží hranice svobody tisku a umění,“ komentuje dění magazín *Der Spiegel*.

Média připomněla i její chyby v migrační politice, které Böhmermannova kauza zviditelnila. Řada z nich na rozdíl od českých novinářů nevidí prvotní chybu Merkelové v migrační krizi již ve vstřícném gestu ze srpna 2015, jež bylo interpretováno jako pozvání Syřanů do Německa. Třeba podle magazínu *Der Spiegel* se omylu dopustila, až když přecenila svou schopnost přimět ostatní státy EU a i samotné migranty k tomu, aby naplňovali její cíle.

Nevyšel proto její základní plán, podle něhož měli být migranti registrováni v tzv. hotspotech v Itálii a v Řecku a z nich dále distribuováni podle klíče stanoveného Evropskou komisí do členských zemí EU. Takto mělo být přemístěno 160 tisíc žadatelů o azyl, za prvních sedm měsíců se však nepodařilo dosáhnout ani jednoprocentní úspěšnosti – relokováno bylo 1425 migrantů.

Když si Merkelová svou chybu připustila, snažila se ji napravit tím, že zodpovědnost za řešení přenesla na Turecko, jež by za ústupky v jiných záležitostech zastavilo příliv uprchlíků do Evropy. Dohoda s Ankarou měla pomoci Merkelové,

■ Německý komik Jan Böhmermann není paradoxně ve své kauze hlavní postavou. Tou je kancelérka Merkelová. Foto: Facebook

aby si zachovala image političky, která je vstřícná k uprchlíkům a jejíž země je morálně vyspělejší než státy, které před příchozími staví ploty. Špinavou práci by odvedl někdo jiný.

Kdo je tady provokatér?

Podle magazínu *Der Spiegel* není opravdovým provokatérem Böhmermann, ale Erdogan. „Jeho provokace nejsou vůbec vtipné. To je kontext, který nemůžeme zapomenout, když diskutujeme o urážející básni, kterou složil Böhmermann,“ napsal časopis.

Jednou z tureckých akcí, kterou řada komentátorů vnímala jako provokaci, bylo na začátku března násilné převzetí opozičního listu *Zaman* tureckou vládou, a to v den návštěvy předsedy Evropské rady Donalda Tuska. Pouhé dva dny na to přijel do Bruselu turecký premiér Davutoglu a vnějším pozorovatelům se mohlo zdát, jako by si z Evropanů vystřelil.

Překvapeným premiérům a prezidentům evropských států totiž místo předjednané dohody přednesl pro ně absolutně neznámý dokument. Potuchy o něm měli jen dva z přítomných lídrů – Angela Merkelová a představitel předsedající země nizozemský premiér Mark Rutte. Přesto lídři rozhodnutí pouze odsunuli na summit plánovaný necelé dva týdny poté, kdy s drobnými formálními změnami tureckou nabídku přijali.

Na vrcholné schůzce přišla na přetřes i otázka svobody médií v Turecku. Evropským lídrům nicméně stačilo

pokračování na straně 16

dokončení ze strany 15

lakonické konstatování tamního premiéra, že „svoboda projevu je naší základní hodnotou“ a on sám je proti omezování svobody slova i médií.

Zákazy a výhrůžky pokračují

V následujících týdnech nastaly události, které působí jako snaha Ankary dokázat svou převahu nad Evropou. Pár hodin po odletu Angely Merkelové z návštěvy Turecka zadržely 23. dubna turecké úřady kvůli kritice tureckého prezidenta nizozemskou novinářku tureckého původu Ebru Umarovou. Turecko také odepřelo vstup do země

zpravodajovi německé veřejnoprávní televize ARD Volkeru Schwenckovi.

Na orchestr z německých Drážďan zase turecké úřady vyvíjely tlak kvůli slovu genocida, jež bylo použito v rámci koncertu u příležitosti výročí masakru Arménů v roce 1915. Ankara se podle drážďanských symfoniků obrátila i na Evropskou komisi, která projekt finančně podpořila. Komise slovo genocida z textu věnovanému tomuto koncertu na svých stránkách stáhla.

Rozhodně nejproblematičtější ale byly výhrůžky Ankary, že dohodu o řešení migrační krize zablokuje, pokud do června nedostane bezvízový

styk s EU. Na začátku května navrhla Evropská komise, aby Turecko bezvízový styk získalo. A to i přesto, že v té době stále nesplnilo požadavky v pěti oblastech – boji proti korupci, ochraně dat, spolupráci soudů s unijními státy, spolupráci s Europolem a u protiteroristických zákonů. Komise také přiznala, že Turecko nestihne včas zavést biometrické pasy, které jsou předpokladem bezvízového styku. Doufejme, že v tomto případě Evropané nátlaku neustoupí a na splnění podmínek budou trvat. Především kvůli politice kancléřky Merkelové Evropané ustoupili „tureckému sultánovi“ už příliš.

Marie Chrásková

Nové dělení Polska

Půl roku po ustanovení vlády národně-konzervativní strany Právo a spravedlnost (PiS) je polská společnost rozdělená. Konflikty mezi vládní mocí a politickou i občanskou opozicí se prohloubily a oba tábory hovoří zcela odlišným jazykem. Vůle po kompromisu je slabá nebo pouze předstíraná a PiS pokračuje v přetváření institucí dle své chuti, což neznepokojuje jen Poláky, ale také Evropskou unii, Radu Evropy a dokonce Washington.

Zdá se, že v posledních měsících poklesl zájem o dění v Polsku. Důvodem není uklidnění tamní situace, ale utvrzení konfliktu jako trvalého elementu. Hlavní osou politického dění je nadále spor o Ústavní soud, v němž se obě strany obviňují z nedodržování ústavy. Objevily se však další iniciativy. Zákon zjednodušující odposlechy, snaha přetvořit soudní systém či myšlenka vytvoření ministerstva národní bezpečnosti, ve kterém by se koncentrovaly tajné služby.

Ve společnosti je nadále cítit silný odpor proti tomu, co vláda dělá. V sobotu 7. května prošla Varšavou demonstrace desetitisíců Poláků, kteří chtěli vyjádřit přínáležitost Polska k Evropské unii a protestovat proti současné vládě. Přesto si PiS podle průzkumů veřejného mínění udržuje velmi slušnou podporu. Pokud by se volby konaly nyní, získalo by znovu nadpoloviční většinu v Sejmu anebo by se pohybovalo lehce pod touto hranicí. První měsíce vládnutí mu sice v tomto ohledu nepřály, nyní je ale Kaczyńského strana znovu na 35 % podpory. PiS přitom nesbírá hlasy dvou hlavních opozičních stran. Ty jsou mimochodem v obtížné situaci, když mají na jedné straně v opozici spolupracovat a na druhé straně si konkurovat. Právo a spravedlnost získává především voliče hnutí zpěváka Pawła Kukize, které se nechce veřejně postavit ani na jednu stranu konfliktu. Přitom postrádá vlastní téma, a ztrácí tak půdu pod nohama.

Šance jsou vyrovnané

Na začátku května jsem se ve Varšavě setkal s jedním polským intelektuálem, který sleduje polské společenské

dění již od 60. let a řadu roků strávil v emigraci. Zeptal jsem se ho, zda Jarosław Kaczyński dokáže Poláky přesvědčit, že jím realizované změny jsou přesně to, co země potřebuje. Sám se účastnil demonstrace 7. května a barvitě mi o ní vyprávěl. Čekal jsem proto odpověď plnou optimismu, ve které by mi řekl, že PiS nemá v dalších volbách naději uspět. K mému překvapení však uvedl, že šance jsou zcela vyrovnané.

Kaczyński neustoupí hlasu ulice ani o milimetr. Nepohne s ním ani Evropská komise, ani kritika Spojených států, která k jeho uším zatím putuje pouze neformálně a potichu, ale všichni o ní ve Varšavě ví. Pro PiS, jež se holedbá důrazem na transatlantické vztahy, může být návštěva Baracka Obamy ve Varšavě na začátku července studenou sprchou, pokud tento moment americký prezident využije k otevřené kritice polské vlády.

Pro stabilitu vlády bude důležitý i rozvoj národního hospodářství. Právo a spravedlnost vyhrálo volby nikoli díky tomu, že by v kampani slibovalo přetváření institucí, leč s příslibem vyrovnaného ekonomického rozvoje, který měl přinést férovější distribuci blahobytu do celé společnosti. Ekonomice se zatím daří. Hospodářství roste, nezaměstnanost klesá a přes mezinárodní kritiku a snižování hodnocení Polska u některých ratingových společností míří do země další zahraniční investoři. Sliby, které měly pomoci polským domácnostem, se však realizují jen částečně. Plán rozdělování dávek vícedětným a chudým rodinám 500+ je oproti původním deklaracím z volební kampaně

■ Demonstrace k Varšavě tak nějak patří.

Foto: Tomáš Fošum

ořezán a ke snižování věku odchodu do důchodu na původních šedesát let pro ženy a šedesát pět pro muže ze současných šedesáti osmi let se také nikdo nemá. Další nebezpečí na vládu číhá v polském hornictví,

kterému se vzhledem k ceně uhlí na světových trzích příliš nedaří. Od PiS mnohem více očekává i část odborů, a to především učitelé, kteří se již chystají k novým protestům a stávkám.

Politická soutěž je součástí demokracie. Je pochopitelné, že Právo a spravedlnost čelí opozici, jež usiluje o moc. Politickým plánem Jaroslawa Kaczyńskiego je však proměna společnosti, a proto se i společnost bouří a angažuje. Tento zájem o politické dění však hloubí mezi odpůrci a zastánci vlády stále výraznější příkopy. Jedni i druhí mají nejen svoje politiky a média, ale také příběhy a jazyk. Pro jedny Kaczyński buduje a pro druhé pouze boří. Po případné porážce PiS v příštích volbách lze znovu očekávat stejně silnou radikální proměnu či chcete-li nápravu státu. Po probíhajícím vnitřním dělení bude Polsku ještě mnoho let trvat, než znovu sroste.

Vít Dostál

Publikace tohoto textu je součástí projektu ÚMV: „Podpora veřejné debaty o aktuálních tématech týkajících se Polské republiky“ a byla podpořena Česko-polským fórem.

Slovensko po volbách: frustrace a podvod na voličích

Už několik měsíců před slovenskými parlamentními volbami bylo zřejmé, že strana Smer nebude moci nadále vládnout sama a bude potřebovat alespoň jednoho koaličního partnera. Středopravicové strany tak měly obrovskou šanci nabídnout společnou alternativu vůči straně premiéra Roberta Fica.

Veřejnost očekávala, že se přinejmenším strany Most, Siet' a KDH dohodnou na společném postupu před volbami i po volbách. Byl by to jasný signál, že možnost vyměnit populistický a množstvím kauz obtížený Smer je reálná. Kdyby středopravicovému triu nestačila získaná procenta, stále tu existovala možnost přibrat ještě jednu stranu a sestavit vládu bez Ficova Smeru.

Oběti sebeklamu

Středopravé strany se však staly obětí vlastního sebeklamu a nepřiměřených ambicí svých lídrů. Předseda Sietě Radoslav Procházka o sobě dokonce mluvil jako o potenciálním premiérovi. Okouzlený sám sebou a oslepený pochybnými průzkumy odmítal spolupráci s dalšími středopravicovými stranami.

Od toho okamžiku začal na pravici každý hrát sám na sebe. Středopravé strany sršely sebevědomím a vyžívaly se ve vzájemné nevraživosti a urážkách (s výjimkou

křesťanských demokratů, kteří se do vzájemných ataků nenechali vtáhnout). Výsledek se dostavil.

Kdyby se udělovaly ceny za schopnost rychle vyletět nahoru a bleskově padnout na dno, musel by takovou cenu obdržet Radoslav Procházka. Navzdory obrovským ambicím se jeho Siet' do parlamentu dostala jen tak tak. Jedinou možností jak zastavit střemhlavý pád, bylo nejít do vlády so Smerem. O to víc, že voliči Sietě chtěli změnu a Ficovu stranu odmítali. Vstup do koalice se Smerem pak logicky vnímali jako podraz.

Pár dní po volbách tak následoval propad strany na politické dno. Dnes má Siet' preference už jen okolo dvou procent. Navzdory tomu na povolebním stranickém zasedání Procházka obviňoval všechny okolo a nebyl schopen žádné sebereflexe. Přitom je už dávno veřejným tajemstvím, že nikoho neposlouchá a o všem rozhoduje sám.

pokračování na straně 18

pokračování ze strany 17

Na rozdíl od Sietě se propad křesťanských demokratů (KDH) dal čekat. Strana čím dál méně oslovovala mladou generaci i střední vrstvy a spoléhala se na to, že stále existuje dost voličů, kteří ji budou volit kvůli značce. Avšak to, že se ani nedostane do parlamentu, nečekal nikdo. Křesťanští demokraté nutně potřebují reformu a personální změny. Ale zdá se, že proměna na moderní křesťanskodemokratickou stranu evropského typu je nad jejich síly.

Byznys na prvním místě

Strany Most a Siet' před volbami sice váhavě, ale nakonec přece jen přislíbily, že se Smerem do vlády nepůjdou. Když je z toho někdo podezřívá, podrážděně se ohrazovaly. Předseda Sietě Radoslav Procházka před volbami na otázku, zda vylučuje možnost vládnutí se Smerem, pro *Tablet TV* řekl: „Ano, můžu tak na této půdě učinit po stoprvé.“ Šéf Mostu Béla Bugár v prosinci na dotaz, kde se v jeho žebříčku priorit nachází koalice se Smerem, odpověděl, že „nikde“. Podobně i jeho stranická kolegyně Lucia Žitňanská tvrdila, že Most „si neumí představit vládu se Smerem právě kvůli zásadní hodnotové a programové odlišnosti“.

Stejně mluvili ještě krátce po volbách. Nápadně rychle však bylo vše jinak. Strany Most a Siet' se přidaly ke Smeru a Slovenské národní straně a dokonce ani nevyčkaly, zda prezident Kiska nepověří někoho sestavením středopravicové vlády (t. j. bez Smeru). Mnozí si tak oprávněně kladou otázku, zda současná vládní koalice nebyla už dohodnutá o hodně dříve. Všechny indicie naznačují, že ano.

Jistě, ani vláda Richarda Sulíka, jehož strana SaS skončila překvapivě na druhém místě a který jako zuřivý pes permanentně štěká proti utečencům a proklíná kancléřku Merkelovou, by nebyla řešením. Korektní řešení však existovalo: když nastane pat, je třeba znovu

■ Béla Bugár se s předvolebními sliby příliš nepáře...

Foto: Facebook/MostHid

rozdat karty. Čili jediným dobrým východiskem byly předčasné volby, v nichž mohly středopravicové strany zmobilizovat své voliče, kteří náhle uviděli reálnou hrozbu nastupujících fašistů.

Do předčasných voleb mohla vládnout úřednická vláda anebo mohl být vládnutím pověřen Smer, který by blížící se evropské předsednictví bezpochyby zvládl. To, že šéf Mostu Bugár neustále nepravdivě tvrdil, že jít se Smerem byla jediná možnost (že se Procházka ke Smeru přidá, bylo jasné hned), jen dokazuje, že o byznys jde až na prvním místě.

Strana Most měla na billboardech slogan „Charakter rozhoduje“. U některých politiků slova ztratila váhu už dávno, avšak po volbách se podobná hesla stala cárem papíru i u těch, kteří doposud reprezentovali slušnější část politického spektra. Když slova politiků nemají váhu, proč by jim měli občané věřit? Tento posun a prohloubení nedůvěry k politikům znamená pro demokracii obrovské riziko.

Třeba však vyzdvihnout, že někteří poslanci zvolení za Most a Siet' si zachovali čistou tvář. Dodrželi svoje předvolební sliby a kvůli nesouhlasu se vstupem do vlády se Smerem vystoupili ze svých stran.

Slabý vládní program

Po předložení vládního programu se strhla lavina kritiky. Tento program nepřináší žádné systémové změny a je na úrovni školní slohové práce.

Obsazení ministerstev a zmíněný program ukázaly, jaká je cena Mostu a Sietě. Most dostal darem fond na podporu kultury menšin, z něhož budou přitékat miliony do prostředí spřízněného s touto stranou. A Siet', která opustila svá klíčová témata školství a zdravotnictví, se dostala k evropským fondům na ministerstvu dopravy, kam už nastoupil i stranický pokladník.

Jednou z před volbami nejvíce skloňovaných kauz byl nákup předsazeného CT přístroje, jež zprostředkovala bývalá firma tehdejšího předsedy parlamentu Pavla Pašky (Smer). Kvůli aféře padla ministryně zdravotnictví a nakonec i samotný šéf parlamentu Paška. Začalo vyšetřování a několik osob bylo obviněno.

Po volbách prokurátor všechna obvinění zrušil. Jde o první skandál zasahující novou vládu. Rozkrádači státu jsou náhle čisti. Zase jednou firma napojená na daňové ráje a blízka vysoko postavenému členovi Smeru požívá ochranu od státu.

Stejně tak policie zametá pod koberec podezření týkající se zapojení špiček Smeru do milionových podvodů s DPH. Nová vláda ještě ani nezačala pořádně fungovat a už se na její hlavu sype jeden skandál za druhým. Noví koaliční partneři Ficovy strany k tomu mlčí, nemluví ani o žádných změnách.

Přijdou schránkové firmy zkrátka?

Přitom po čtyřech letech vlády Smeru by Slovensko důležité změny potřebovalo. Při pohledu na rozložení sil v koalici, na vládní program a obsazení ministerstev je však jasné, že k nim nedojde.

Jediná podstatnější změna, o níž se mluví i v souvislosti s aférou Panama Papers, je zákon proti schránkovým firmám. Panama jen potvrdila, jak naléhavé je přijmout zákon, který by dovolil ucházet se o dotace a veřejné zakázky pouze podnikům, jejichž koncoví majitelé jsou známí a které nejsou napojené na daňové ráje.

Otázkou zůstává, zda potřebná legislativa vůbec vznikne, případně jak bude vypadat. Neboť pohled na rozložení sil v nové vládě a podlézání Mostu a Sietě Smeru mnoho nadějí na úspěch nedává. Možná bude vláda čtyři roky o změnách pouze mluvit, dokud nenakrmí spřízněné firmy, a legislativu začne měnit až před koncem volebního období. Překvapivé by to nebylo.

Bez účinných legislativních změn, bez důsledné práce příslušných orgánů na národní úrovni a bez efektivní mezinárodní spolupráce budou státy i nadále tunelovány, politici korumpováni a občané okrádáni. Zejména tam, kde panuje mafiánský systém vytvářející z politiky a byznysu jednu šedou zónu.

Rozdmýchávání nesnášenlivosti radikalizuje společnost i politiku

Robert Fico sice nakonec díky veletoci Sietě a Mostu svou třetí vládu sestavil, ale bezprostředně po volbách

se musel cítit zle. Celé skupiny voličů obdaroval sociálními balíčky, a přesto se jeho volební zisk oproti předcházejícím volbám výrazně propadl. Nepomohla mu ani silná protiuprchlícká rétorika, jež posílila pouze nesystémové a protestní strany i neo-fašisty. Smer se stal obětí svého předsedy. Na Ficově xenofobní vlně však nepochopitelně surfovaly také další strany. Ty, jež to nedělaly, v obavě ze ztráty voličů raději mlčely.

Proevropský volič, který chce vidět Slovensko jako tvořivou součást evropského společenství, a ne jako periferii, tak neměl z čeho vybírat. Středopravé strany dostaly svého voliče do pastí. Za prvé, že nenabídlly společnou alternativu vůči Smeru, a za druhé, že se svezly na Ficově protiuprchlícké vlně a napodobovaly jeho rétoriku. I tento kamínek tvoří mozaiku jejich volebního fiaska.

Fašisté v parlamentě

Když se seje rozeštvávání, nesnášenlivost a xenofobie, výsledek se dostaví. Zasévali sice především Robert Fico a Richard Sulík, ale sklízíme teď na Slovensku všichni.

To, že se v parlamentě potuluje Kotleba se svou bandou, je jistě ostuda. Nebezpečným důsledkem jejich zvolení je však i to, že povzbudilo primitivní tlupy vyholených hlav. Proto redukovat téma extremismu jen na počet fašistů v parlamentu, jak to dělá například jeden z opozičních předáků Igor Matovič, je nezodpovědné a krátkozraké.

Je pravda, že vlna radikalismu straší všude okolo. To však nemůže být ospravedlněním. Slovensko ještě není zralou demokracií, existuje zde navíc silné ľudácké, revizionistické a nacionalistické podhoubí, takže podobné úchylinky nelze účinně eliminovat, pokud voliči nemají hodnotově, programově a personálně jasnou alternativu.

Bohužel, o Kotlebův úspěch se zasloužili i katoličtí biskupové. Nejenže nedokázali odsoudit Ficovu

nesnášenlivost, ale alibisticky mlčeli ve chvíli, kdy někteří kněží veřejně Kotlebu podpořili.

Když v posledních čtyřech letech mnozí varovali před šířením strachu a agresivní protiuprchlíckou rétorikou, vypadali jako naivní intelektuálové nevidící ohrožení slovenské kultury. Nyní se ti, co této rétorice přitakávali, díví, co se stalo a proč.

Kotleba se nezrodil ze dne na den. Vzešel z prostředí, které se formovalo dlouhé roky. Chování vlády i opozice v uplynulých čtyřech letech vypustilo džina z láhve. Radikalizací rétoriky se nutně radikalizuje také atmosféra ve společnosti i politická scéna. Předhánění se v tom, kdo bude víc křičet proti uprchlíkům a proti Bruselu či Angele Merkelové, přineslo nezamýšlené, ale o to vážnější důsledky. Zlikvidovalo systém, jenž s námahou vznikl čtvrt století.

Uvolněný prostor pro slušnější politiku

Ve veřejnosti hluboko zakořenila nespravedlivá paušalizace, že politika je špinavá, že v ní jde jen o peníze a moc a že všichni politici jsou stejní. Bohužel, noví koaliční partneři Smeru toto přesvědčení ještě více posilují. Mohou horem dolem mluvit o standardních stranách, ale to, co dnes činí, nemá se standardním konáním nic společného. Ve skutečnosti nezachraňují společnost před katastrofou extrémismu, ale jen sami sebe. Reakce voličů ukazují, že veřejně potupený občan se dívá na tlačenicí u koryta a cítí zděšení kombinované se zhnutím.

Každopádně se v politické sféře náhle uvolnil prostor pro jasnou demokratickou a proevropskou politiku prosazující hodnoty, na nichž stojí liberální demokracie. Pro politiku, ve které stačí dodržet slovo a mít charakter nejen na billboardech. Volič, jenž o takovou politiku stojí, dnes nemá svého zástupce. V okamžiku, kdy ho bude mít, začne svítat na lepší časy.

Marián Balázs

Porazit Moskvu můžeme jen na Ukrajině

Rusko-ukrajinská válka, která začala anexí Krymu, oživila debaty o potřebě vytvoření koalice zemí ležících mezi Baltským a Černým mořem. Největší zájem na regionální spolupráci v oblasti obrany má dnes z pochopitelných důvodů Ukrajina, ale ani její sousedé se vůči Rusku necítí být v bezpečí. To platí i pro Polsko, jehož elita se po celá desetiletí snažila vypracovat takovou koncepci zahraniční politiky, která by zabránila ztrátě národní suverenity a zajistila klid pro celou oblast střední i východní Evropy.

Události, jež započaly v únoru 2014 na Krymu, spustily mechanismus, který paradoxně může vést ke změně konjunkturálního cyklu v Evropě, o které snili redaktori a dopisovatelé polského exilového časopisu *Kultura*, když čekali na vnitřní otřesy v bývalém SSSR a na jeho rozpad. Jestliže k rozpadu SSSR došlo de iure v roce 1991, dnes jsme svědky rozpadu SSSR de facto.

Časopis *Kultura* vycházel v Paříži ve druhé polovině 20. století a ovlivnil celé generace Poláků. Pro polskou zahraniční politiku měl ten význam, že se mu povedlo zformulovat zahraniční koncepci, která prokázala svou udržitelnost a jež byla po roce 1989 konsenzuálně přijatá polskými demokratickými stranami napříč politickým spektrem.

Základní myšlenkou této koncepce, již všichni znají pod zkratkou ULB (Ukrajina, Litva, Bělorusko), je názor, že nezávislost Ukrajiny, Litvy a Běloruska je tím faktorem, který přispívá k nezávislosti Polska. Naopak nadvláda Ruska nad těmito národy otevírá cestu i k ohrožení polské suverenity. Protože „nezávislost v polském chápání znamená nezávislost na Rusku“, jak napsal novinář Juliusz Mieroszewski, jenž publikoval v *Kultuře* ty nejzásadnější texty týkající se nové východoevropské strategie.

„Na otázku, zda existuje ukrajinský národ, odpovídáme: pokud by neexistoval a jednalo by se jen o ukrajinskou etnografickou masu, měli bychom jí pomoci dosáhnout národního sebeurčení. Proč a k čemu? Abychom neměli na východě problém s 90 miliony Velkorusů, posílených o 40 milionů „Malorusů“,“ konstatoval na stránkách *Kultury* sovětolog Włodzimierz Bączkowski.

Kromě toho, že okruh pařížské *Kultury* předpověděl rozpad SSSR, zastával na rozdíl od svých oponentů také názor, že pokud dojde k další válce v Evropě, nebudou jejími iniciátory země západní Evropy, jak se obávala polská emigrace a v co doufala emigrace ukrajinská, ale Rusko.

Ukrajina jako klíč k demokratizaci Ruska

„Nezávislá Ukrajina bude neutralizovat ruské nebezpečí, čímž bude zároveň oslabovat efektivitu možného porozumění mezi Moskvou a Berlínem. To jsou intelektuální základy, na kterých stojí mé „ukrajinoфильství“,“ psal v *Kultuře* básník Józef Łobodowski. Těm krajanům, již se báli „hrozné pomsty“ ze strany Ruska, pokud by se sáhlo na Ukrajinu jakožto území ruských zájmů (analogie se současností je až zarážející), Łobodowski vzkázal: „Ukrajina, která bude mít za sebou

několik let nezávislosti, bude oříškem, který i pro Rusko bude těžké rozlousknout; bude to protiváha k eurasijskému obru. Mí kolegové se na vše dívají z perspektivy několika poválečných měsíců, ale já (Ó, jak nenapravitelný romantik!) na to tvrdohlavě hledím z perspektivy historické. (...) Oni se obávají spojení mezi Berlínem a Kyjevem, přičemž zapomínají, že spojení mezi Berlínem a Moskvou už funguje 200 let.“ Prostředí *Kultury* nechápalo Ukrajinu jen jako nárazníkovou zónu mezi Ruskem a zbytkem Evropy, ale jako klíč k Rusku, tj. klíč k jeho demokratizaci a míru v Evropě.

Dopisovatelé *Kultury* se snažili přesvědčit Poláky o tom, že sny o Velkém Polsku či na druhé straně o dohodě s Ruskem jsou falešnými alternativami, které s racionálním řešením nemají nic společného. Oslabené Polsko nemůže vyhrát válku s Ruskem posíleným o národy, které Poláky z duše nenávidí. A z pozice slabšího jsou všechny snahy o dohodu rovněž marné, protože není žádný důvod, aby se Rusko vzdávalo ve prospěch Polska být jen jednoho metru čtverečního.

„Podstatou polsko-ruských vztahů,“ psal v roce 1970 Mieroszewski, „bylo vždy soupeření, a my ho prohráli ne bezprostředně s Moskvou – ale na Ukrajině. Tehdejší východoevropským národům jsme nebyli schopni nabídnout víc než vykořisťování a kolonizaci, a proto mluví Poláci o „jagellonské myšlence“ s pietou, kdežto Ukrajinci a Litevci s odporem. My nevoláme po polsko-ukrajinské federaci a už vůbec nemluvíme o novém tažení na Kyjev. Ale, obrazně řečeno, porazit Moskvu můžeme jen na Ukrajině. (...) Musíme ujistit Ukrajince a Litevce, že nemáme žádné územní nároky na Vilno či Lvov, ale rovněž, že tato města neobsadíme se zbraní v ruce ani v případě, kdyby se nám taková možnost naskytla. (...) Území je jen do určité míry známkou síly. Jsem hluboce přesvědčen, že pokud by Poláci za příznivých podmínek vzali Litevcům Vilno a Ukrajincům Lvov, pozice Polska by tvář v tvář Rusku zásadně zeslábla. Nejde o to získat Vilno nebo Lvov, ale o to získat si náklonnost Ukrajinců, Litevců a Bělorusů. V podstatě – ve srovnání s minulostí – jsme dnes v lepší pozici, protože Ukrajinci, Litevci a Bělorusové nenávidí Rusy.“

Koncepce východní politiky i pro zbytek Evropy

Prosazovat tyto pro mnoho Poláků přímo kacířské myšlenky nebylo jednoduché. Většina představitelů polské emigrace čekala na chvíli, kdy se bude moci vrátit na tzv. Kresy, tj. území, o které Polsko přišlo po druhé světové válce,

■ Zaostřeno na Ukrajinu.

Foto: Pixabay

a zastávala heslo Polsko velké, nebo žádné. Ukrajince zase ve většině neopouštěla nedůvěra vůči Polákům. Ostatně stejně jako Poláci ani Ukrajinci tehdy nehledali spojence u svých nejbližších sousedů.

V tomto smyslu se dnes situace začala měnit. Novou válku v Evropě opravdu začalo Rusko a zahájilo ji kde jinde než na Ukrajině. V zemi, kterou nazývalo bratrskou a se kterou podepsalo spoustu mezinárodních smluv o spolupráci, partnerství a strategickém spojení. Polsko, a nejen ono, se začalo cítit více než ohroženo. Ukrajinu před ztrátou části jejího území a tisícovkami obětí na životech neochránil ani tzv. mimoblokový statut, ani Budapešťské memorandum. Ochrání její sousedy článek 5 Washingtonské smlouvy?

O koalici tzv. Mezimoří, jež by spojovala státy mezi Baltským a Černým mořem, by tak vedle Polska mohly mít

zájem nejen pobaltské země, ale rovněž státy jako Rumunsko či Turecko, které v posledních týdnech aktivizovaly spolupráci s Ukrajinou.

Ve svém posledním článku, který pojednává o Mezimoří, německý politolog Andreas Umland píše, že by se k tomuto bloku mohla připojit i Česká republika, Slovensko, Maďarsko a Bělorusko, „pokud se tam změní vnitropolitická konfigurace“.

Než se ale v těchto zemích vnitropolitická konfigurace změní, mohly by se zatím na toto téma začít konat aspoň intelektuální diskuse. Protože v ohrožení nejsou pouze Polsko a pobaltské státy. Pokud padne Ukrajina, jsme v ohrožení i my. V roce 1968 vjely sovětské tanky do Československa z území Ukrajiny.

Je to zvláštní, ale i po šedesáti pěti letech platí, co řekl polský malíř a spi-

sovatel Józef Czapski v roce 1951: „Není to poprvé, kdy záchrana Evropy leží na bedrech odhodlaných osobností a národů, jež nechťejí umírat. Jde jen o to nepřestat přemýšlet, nepřestat pracovat a nepoddat se přízrakům, příznakům strachu, magickým praktikám, kterými sovětská propaganda zasypává svět a jejichž cílem především je, aby Evropa ztratila pocit své pravdy, své potenciální síly. Říkám ‚magické praktiky‘, protože jak jinak nazvat tisíckrát omílaná hesla, jejichž lživost a nestoudnost již byly dávno prokázány, a přesto nepřestávají zabírat?“

Lenka Vichová

Publikace tohoto textu je součástí projektu ÚMV: „Podpora veřejné debaty o aktuálních tématech týkajících se Polské republiky“ a byla podpořena Česko-polským fórem.

Prezident dělitel a migrační krize

Už delší čas můžeme pozorovat velké pnutí uvnitř české společnosti. Jeho průvodním jevem je růst radikalismu a dokonce i agresivity. Problém rozdělené společnosti zviditelnila migrační krize, která přišla pro mnohé politiky v čele s hlavou státu jako na zavolanou.

Kdyby padla otázka, kdo za rozdělením společnosti stojí a kdo na něm nejvíce vydělal, odpověď bude v obou případech stejná: prezident republiky Miloš Zeman. Když zhruba rok po svém zvolení čelil nebyvalému propadu popularity spojenému s izolací na politické scéně, využil svého politického talentu a svezl se na antiuprchlické vlně. Dnes je Zeman z hlediska veřejné podpory opět dominantní figurou.

I když se naší zemi přímá vlna uprchlíků vyhnula, její mediální obraz vystrašil významnou většinu české veřejnosti. Objevilo se nové téma, které je z hlediska politického marketingu ekvivalentem zlaté-

ho dolu, tedy pokud jde o šanci pro bezostyšný populismus: problém sice zatím nemá na Českou republiku žádný praktický dopad, ale je v médiích konstantně přítomný.

Lidé vystrašení kombinací migrační vlny valící se do Evropy a obecné teroristické hrozby neměli k dispozici nikoho, kdo by jim přesvědčivě nabídl jakoukoliv pozitivní vizi či alespoň odpovědi na nastalou situaci. Na takto otevřenou výzvu reagoval každý, kdo pro své politické ambice potřeboval výkonné palivo a nevadilo mu, že je poněkud nahnědlé. Lidé jako Okamura, Veleba nebo Sládek našli jak téma, tak publikum. Nejlépe ovšem situace využil právě Zeman.

Reakce budí reakci

Aniž by výše zmínění politici museli příliš aktivně vystupovat, společnost se tváří v tvář migrační krizi sama rozdělila na dva nestojně velké póly. Na jedné straně vítězí strach vedoucí k odmítání jakékoliv pomoci, přičemž mnohdy jde i dál. Druhou stranu představuje nadšené (a často zcela nekritické) „vítání“. Pozoruhodné je, že obě skupiny mnohdy zdůvodňují vlastní postoje reakcí na chování těch druhých. Zatímco malá část obyvatel drží vítací transparenty, aby tím čelila či vyvažovala nepřátelskou reakci většiny, posiluje tím ještě víc nenávist a frustraci svých protivníků. Stojí za pozornost, že tento fakt si dosud ani jedna strana veřejně nepřiznala.

■ Ten největší klenot našel Miloš Zeman v uprchlické krizi.

Foto: Facebook/prezidentcr

Jakýkoliv „střední proud“ nemá ve veřejné debatě důstojné zastoupení. Na názor, že migrační vlna obsahuje reálné bezpečnostní riziko a že obavy jsou na místě, reaguje tábor „vítačů“ takřka automaticky nějakou hanlivou nálepkou. Za zmínky o solidaritě, lidskosti či odpovědnosti si člověk vyslouží totéž, tentokrát však od lidí z opačného tábora. A polarizace pokračuje.

Určitým symbolem rozporu ve společnosti je oblíbené heslo na sociálních sítích: „Uprchlíci nemůžou za vaše pos**ný životy“. Ten, kdo heslo používá, bohužel nechápe jeho reálný efekt. Ano, frustrace mnoha lidí má opravdu jiný zdroj než migranti. Pokud ovšem politické a mediální elity dávají důraz na kritiku či výsměch, místo aby ty reálné problémy diskutovaly či řešily, nemohou se divit, že hněvu a strachu neubývá. I když blogger z Letné nebo z Brna těžko vyřeší sociální potíže Bruntálska, má nepoměrně vyšší vliv na veřejnou debatu. Má proto i na výběr – zda chce rozpory a konflikty prohlubovat, nebo jim naopak čelit.

Prezident Zeman se pasoval do role mluvčího většiny a zároveň menšinu systematicky zatlačuje do hranic „pražské kavárny“. Ve chvíli potřeby zahojit ponížení ze 17. listopadu 2014, kdy ho dav vypískal a zahrnul syrovými vejci, se neváhal následující rok spojit s nejradiálnějším

šimi antiuprchlickými aktivisty. Tím jim ovšem zároveň poskytl legitimitu a normalizoval názory a vzorce chování, které byly ještě před několika lety nepřijatelné. Je dobře, že se v danou chvíli tomuto přístupu mnozí v čele s premiérem Bohuslavem Sobotkou postavili.

Jak zastavit radikalizaci

Zlatý důl populismu, jak bylo řečeno, přilákal mnohé. Ohlas a podpora u mnohých Čechů pak potvrdil, že jde o nevyužitý politický kapitál. Různé skupiny o něj projevíly zájem, což vedlo ke konkurenčnímu boji, a potažmo i k radikalizaci. Každý reprezentant antiimigrantských postojů našel své místo na ose od nejtvrdšího až po umírněné. Stručně řečeno, spektrum začíná u Adama B. Bartoše, vede přes Konvičku, Okamuru k původnímu Úsvitu a končí u Miloše Zemana. Je-li ovšem posledně jmenovaný se svými výroky v rámci tohoto spektra ten nejmírnější, je zřejmé, že naše společnost má velký problém.

Výsledkem nejsou jen šibenice či odkazy na kalašnikov, které se na demonstracích a v diskusích objevují. Koncem dubna se několik kaváren a podniků stalo terčem sprejerských útoků, které měly jednoznačnou neonacistickou symboliku. Vinu za to pocho-pitelně nesou konkrétní pachatelé,

nikoliv politici či aktivisté. Souvislost s radikalizací veřejné debaty a konkrétně i s kavárnou jako symbolem „nepřítele národa“ je nepřehlédnutelná.

Existují dva významné nástroje, jak tomuto vážnému problému čelit. Prvním z nich je racionalizace veřejného prostoru – tedy to, aby se co nejvíce hlasů soustředilo na reálné problémy a jejich možná řešení. Politická korektnost je na místě jen potud, týká-li se formy. Budou-li významní aktéři (politici, novináři, publicisté či aktivisté) některá témata či informace potlačovat, přesouvají je de facto do rukou lidí, kteří jich zneužijí.

Druhým a významným nástrojem je hodnotový rámec. Naše společnost stojí na určitých hodnotách a je paradoxem, že se na ně nyní odvolávají ti, kdo je buď nechápou, nebo nerespektují. Respekt k domácímu i mezinárodnímu právu, solidarita či soucit, ale také zodpovědnost nejsou prázdná slova. Apel na tyto hodnoty je ovšem problematický ve chvíli, kdy nejsou respektovány obecně – a nikoliv pouze v souvislosti s migrační krizí. Při řešení radikálně rozdělené společnosti se bohužel nelze utěšovat, že zmizí, až vlna uprchlíků z jakýchkoliv důvodů opadne. Džin vypuštěný z lahve se totiž jen velmi těžko vrací zpátky.

Antonín Berdych

Sobotkova slova, slova, slova

Vedle Andreje Babiše a Miloše Zemana zase není takový problém vypadat jako sympaták. Stalo se to i Bohuslavu Sobotkovi, který se navíc vůči oběma „čapím bratrům“ občas vymezuje – pohříchu však výhradně ve verbální rovině, činy zpravidla nepřicházejí. A když přicházejí, tak až v momentě, kdy to buď není pro Sobotku politicky nebezpečné, anebo kdy mu už nic jiného nezbývá.

Bohuslav Sobotka představuje klasického stranického funkcionáře. Lidé jeho typu jsou pro chod každodenní politiky důležití. Sobotka se snaží hledat kompromis, nevadí mu vysedávat na nezáživných schůzích a jednáních, k lidem se chová slušně. Chce dělat klasickou parlamentní politiku, bez níž liberální demokracie nefunguje. Jenže doba, kdy je demokracie u nás ohrožována zevnitř i zvenčí, si žádá lídra, který se v zásadních věcech nebojí jít do střetu i za cenu, že tím riskuje svou politickou kariéru. Tento požadavek současný český premiér a šéf ČSSD nesplňuje. O to více udivuje, když někteří středopravicoví voliči zvažují taktickou volbu levicového Sobotky v naději, že bude schopen čelit duu Zeman-Babiš účinněji než oslabené pravicové strany.

Bez boje

Sobotkovi příznivci často zdůrazňují, že je bytostným demokratem. Možná to tak opravdu bude, ale svým nejednoznačným přístupem k Babišovi a Zemanovi liberální demokracii de facto demontuje. Začal s tím už v létě 2013, kdy coby stranický předseda ustoupil tlaku čerstvě zvoleného prezidenta Zemana na ČSSD, aby v hlasování o důvěře podpořila ve Sněmovně vládu Jiřího Rusnoka. Tu si Miloš Zeman najmenoval bez ohledu na parlament. Jednalo se o bezprecedentní útok

pokračování na straně 24

pokračování ze strany 23

na naše ústavní zvyklosti a právník Sobotka to dobře věděl. Také to veřejně hlásal a v rozhovorech pro média logicky zdůvodňoval, proč by sociální demokracie neměla pro Rusnokův kabinet hlasovat. Jenže v momentě, kdy Bohuslav Sobotka zjistil, že se ocitl ve vedení strany se svým názorem v menšině, bez boje se vzdal a sám před rozhodujícím jednáním stranické kolegy vyzval, aby na prezidentovu vzdorvládu kývli. Takhle událost nejlépe vypovídá o totálním Sobotkově pragmatismu.

Sobotkův veleteč měl totiž jediné vysvětlení. Blížily se parlamentní volby a on jako předseda podle preferencí nejsilnější strany snil o premiérském křesle. Pouze souhrou náhod se Sobotkovi tento sen splnil, a to navzdory neočekávaně slabému volebnímu výsledku ČSSD. Přežití vnitrostranickou vzpouru mu pomohl i Andrej Babiš, který Bohuslava Sobotku podpořil nejspíše z vypočít

tavosti. Věděl, že své zájmy bude ve vládě prosazovat snáze proti smířlivému Sobotkovi, než kdyby se musel přetahovat s nějakým ranařem typu Jiřího Paroubka.

Jedeme dál, Andreji

Po volbách v roce 2013 nešlo sestavit žádnou smysluplnou vládu. Koalice ČSSD, ANO a KDU-ČSL se tudíž jevila jako nejméně špatné řešení. Kromě jiného proto, že se zdálo nutné svázat Babiše vládní odpovědností. Jako finančně zajištěný antisystémový politik by totiž v opozici mohl vyrůst do obludných rozměrů. Jenže taktika „spoutat ruce“ populistickému oligarchovi účasti ve vládě nevyšla, a je to do značné míry i premiérova vina. Babiš všechny zaskočil, když vystupuje na politickém jevišti v dvojroli – chvíli jako vládní a chvíli jako opoziční politik (proti „Matrixu“). Značná část společnosti mu bohužel podobné kejkle stále baští.

Za to Bohuslav Sobotka samozřejmě nemůže. Co mu však vyčítat

lze, že sice kritizuje Babišův střet zájmů a jeho aféry, ale u slov to končí. Babiš za necelé tři roky na postu ministra financí překročil již několikrát hranici, na níž končí liberální demokracie, a „bylostný demokrat“ Sobotka s ním bez problémů vládne dál. A netřeba pochybovat o tom, že pokud příští volby dopadnou stejně jako minule a Sobotkovi pro udržení premiérského postu nic jiného nezbyde, znovu vstoupí do koalice s Babišovým ANO. Trochu se navíc zapomíná, že zachránce demokracie Sobotka ještě v nedávné minulosti plánoval vládnout s podporou komunistů.

Proamerický jestřáb hlídáný ruským medvědem

Část liberálních voličů obhajuje svou současnou sázku na Sobotku jeho prozápadním kursem v zahraniční politice. Jistě, ve srovnání s prezidentem Zemanem neskrývajícím zalíbení pro nedemokratické režimy na Východě vypadá Sobotka jako proamerický jestřáb,

■ Proamerický jestřáb Bohuslav Sobotka.

Foto: Vláda.cz

což jen přiživují jeho zaoceánská vystoupení plná odkazů na Václava Havla. Jenže i tady je třeba restartovat paměť. V roce 2014, kdy vrcholila ruská agrese na Ukrajině a nebylo vůbec jasné, kde se Putinův režim při svém výboji na Západ hodlá zastavit, se Sobotka nebyl schopen Ukrajinců pořádně zastat a hlasitě se obával o náš export do Ruska.

U Sobotky se pravděpodobně nejednalo přímo o strach z Vladimira Putina, spíše u něj v té chvíli vítězily obavy, aby se ve své straně zase neocitl v menšině. V ČSSD totiž existuje silné postkomunistické křídlo, které z definice trpí

příchylností ke Kremlu. Tím se dostáváme k jednomu reálnému riziku, které s sebou hlasování na Bohuslava Sobotku nese. Pokud by začal akcentovat ostře prozápadní směr, strana se ho taky může rychle zbavit. Vzpomeňme si, jak mnozí v roce 2002 takticky volili ČSSD kvůli Vladimíru Špidlovi, jenž se distancoval od opoziční smlouvy a působil dojmem slušného politika – tak jako Sobotka. Ovšem dva roky po volbách se ČSSD Špidly zbavila a do premiérského křesla se postupně dostali Stanislav Gross a Jiří Paroubek. Druhý jmenovaný pak bez problémů v parlamentě prosazoval zákony ve spolupráci s komunisty.

Taktizující středopravicový volič by tedy neměl vybírat stranu pouze podle lídra, ale měl by rovněž hledět na lidi kolem něj.

Každý se může změnit. Třeba v sobě Bohuslav Sobotka najde sílu bránit liberální demokracii a prozápadní směřování země i za cenu rizika konce vlastní kariéry. Pokud se však hodlá stát důvěryhodným lídrem demokratického tábora, jen plamenné projevy u příležitosti 17. listopadu mu stačit nebudou. Zatím jsou to z jeho strany pouze slova, slova, slova.

Tomáš Fošum

Ruská informační válka probíhá i u nás

Ruský přístup k informační válce úspěšně staví na základech psychologické války z dob Sovětského svazu. Rusko považuje informace samy o sobě za klíčová aktiva, která je nezbytné chránit za každou cenu. A činí se i v Česku.

Hlavní proud ruského informačního boje je založen na myšlence, že se Spojené státy snaží ovládnout svět a jen Rusko je dokáže zastavit. Ruští politici a novináři často argumentují, že informační bitvy jsou nezbytné pro ruskou či euroasijskou civilizaci k potlačení „informační agrese od atlantické civilizace vedené USA“.

Rusko vnímá, že je ve válce

Ruskou informační válku je potřeba vnímat v kontextu vojenské doktríny z roku 2014. Rusko v ní deklaruje snahu změnit stávající mezinárodněbezpečnostní uspořádání ve světě. Doktrína změnila dosavadní vnímání Západu a otevřeně vnímá NATO jako hrozbu. Definovala i nový typ válčení – tzv. nelineární konflikt známý spíše jako hybridní válka.

Právě v něm hraje informační válka zásadní roli. Doktrína vyzdvihuje její význam v počátečních fázích konfliktu, neboť je možné oslabovat schopnosti protivníka, aby nemohl kontrolovat domácí situaci, a zároveň vyvolávat dojem, že se nic neděje. V počátečních fázích konfliktu nedochází k přímým útokům na vojenskou či civilní infrastrukturu, ale k manipulaci s veřejným míněním. Společnost má být ovlivněna zkreslováním faktů, šířením vymyšlených a zmanipulovaných informací, lobbiováním nebo vydíráním.

Rusko v této válce naplno využívá rozvoj nových médií. Hojně využívaným nástrojem je internet, protože se zde nejhůře ověřují fakta a zdroje. Zároveň tam lze efektivně skrývat pravou identitu a provádět veškerou činnost v podstatě beztrestně. Ruské tajné služby

na internetu již delší dobu používají zdánlivě seriózní politicko-expertní platformy, ze kterých často citují západní média. Navíc jejich úsilí podporují sympatizující nebo placení západní komentátoři.

Česko jako informační válčiště

Jak lze vyčíst z výročních zpráv českých tajných služeb, i na našem území dlouhodobě působí pod diplomatickým krytím několik desítek ruských zpravodajských důstojníků. Ti jsou doplňováni dalšími zpravodajci, kteří do České republiky přijíždějí jako podnikatelé, akademici, novináři, turisté nebo kvalifikovaní odborníci.

Ačkoliv ruská strana veřejně deklaruje, že u nás není nic, o co by mohla ruská špionáž stát, zajímá se především o energetiku a oblast vědy a techniky. Ruské zpravodajce pochopitelně také zajímají poměry v české armádě, vazby na NATO nebo EU a další otázky spojené s bezpečnostní politikou České republiky. Kromě toho se například aktivně pokouší o získání kontroly nad ruskojazyčnou komunitou, kterou lze dále využít pro špionážní činnost.

Aktivní získávání informací je ovšem pouze část činností, které zde Rusko provádí. Další podstatnou aktivitou je budování přístupových a vlivových sítí. Za tím účelem jsou rozvíjeny vztahy s důležitými novináři, členy parlamentních politických stran, státními úředníky, lobbisty nebo různými aktivisty a nevládními

pokračování na straně 26

dokončení ze strany 25

organizacemi. Jako příklad je možné uvést nedávnou návštěvu komunistických poslanců Zdeňka Ondráčka a Stanislava Mackovíka v ukrajinském Doněcku, který kontrolují proruští povstalci.

Podobné kontakty ale Rusko udržuje i s opačnou částí politického spektra. S ruskou ambasadou měli dobré styky také představitelé krajně pravicové Národní demokracie Adam B. Bartoš a Ladislav Zemánek. Prostřednictvím získaných kontaktů ruští zpravodajci působí na české občany, kteří jim následně vědomě či nevědomě pomáhají.

Samostatnou kapitolou je mediální prostor. Rusko si uvědomuje poměrně silnou protiruskou orientaci české společnosti díky zkušenostem z dob totality, proto podporuje české proruský orientované organizace a jednotlivce s jejich projekty. Tyto subjekty českému publiku tlumočí ruské zájmy, navzájem se podporují a vytváří tak dojem, že jde o přesvědčení českých spoluobčanů.

I v českém prostoru jsme tak zásobeni ohromným množstvím fám, mýtů či konspirací, které mají ruský rukopis. V minulosti to byla například kampaň proti radaru v Brdech, nyní mezi hlavní témata patří migrační krize, otázka islámu, válka na Ukrajině nebo fungování Evropské unie.

Cílem všech aktivit prováděných na našem území je vykreslení Ruska jako spřátelené země, prosazování a ochrana ruských ekonomických a politických zájmů (často na úkor skutečných českých zájmů), podryvání důvěry české veřejnosti vůči demokratickému politickému zřízení, spojencům a celkově vyvolání napětí ve společnosti.

Čelit informační válce je možné

Po 25 letech od konce studené války jsme si díky členství v Evropské unii a NATO zvykli, že žijeme v bezpečném prostoru, kde nám nic nehrozí. Můžeme se svobodně rozhodovat, vyjadřovat, demokraticky si volit své představitele. Máme svobodný přístup ke vzdělání i k informacím. To vše můžeme ale postupně ztratit, pokud si nedáme pozor, jaké informace k sobě necháme pronikat.

Čelit informační válce není jednoduché, vyžaduje nemalé úsilí, ale je možné. Napříč evropskými státy vznikla řada iniciativ a struktur, které se snaží s ruskou informační kampaní bojovat. Vyhledávají dezinformace, odhalují jejich původ a objasňují způsoby případného zkreslení. Jak tedy bojovat proti ruské informační válce? Stačí nevěřit všemu, co slyšíme a vidíme, kriticky uvažovat a dávat si věci do souvislostí.

Ladislav Havelka

■ Noční vlci – oblíbenci Vladimíra Putina.

Foto: Wikimedia Commons

Hipsteři a stařenky

*Mladá polská spisovatelka Margo Rejmer napsala svou první literární reportáž. O Bukurešti a rumunské duši. Proč ji zaujala právě tato postkomunistická země? Důvod své fascinace by nejspíš nedokázala vysvětlit ani ona sama, ale po přečtení knihy **Bukurešť. Prach a krev** je jednoduché jí také propadnout. Další kniha, která dokazuje, že polští reportéři se dokážou dobře rozhlížet kolem sebe.*

Rumunsko je pro nás Čechy exotickým turistickým cílem. Jakousi snadno dostupnou divočinou, kde v několika vesnicích žijí potomci českých osadníků, a zároveň zemí, s jejíž pomocí si zvedáme naše národní sebevědomí: ujistíme se, že patříme k té „lepší“ východní Evropě. Tedy k té střední, která už je jen krůček od Západu.

Rumunsko skutečně mělo méně štěstí než české země. Známí jsou především jeho hrůzovládci, ať už to byl krutý panovník Drákula, známý pod poetickým jménem Vlad Napichovač, nebo jeho o několik století později žijící, ale neméně tvrdý dědic, komunistický pohlavár Nicolae Ceaușescu. Rumunům několik století vládli Turci, lépe se jim však vzpomíná na Velké Rumunsko, které ovšem nechvalně proslulo bojem po Hitlerově boku. Ani pád komunismu nebyl tak sameťový jako v Československu, boje v ulicích a poprava Ceaușesca a jeho ženy zanechaly pachut' v ústech, podpořenou i nepříliš úspěšnou ekonomickou transformací. Na čem tedy zakládat svou identitu v zemi, která ve svých dějinách zažila hlavně „prach a krev“?

Těživá identita

Křivolakou cestu rumunských dějin a obtížnost, s níž se v ní hledají záchytné body, zrcadlí hlavní město. „Bukurešť vyhořela každých pár desítek let a znovu vstávala z popela, pokaždé jiná. Riziko a dočasnost jsou vryty do života tohoto města. Jednou za několik desetiletí zbaví zemětřesení zdejší prostor neduživých objektů a lidí, kteří mají smůlu. Ale prach a krev se dají smýt, špína se dá oškrábat a už je možné nanášet novou vrstvu, novou masku, převlékat se, přivlastňovat si a půjčovat si totožnost.“ Rejmer nás provází po nedávné historii a současnosti ve třech oddílech, z nichž první se zaměřuje na komunistické Rumunsko, prostřední, útlý na meziválečné období a poslední na dnešní problémy hlavního města.

Nejedná se ale o suchopárny historický výklad nebo politologickou studii. Žánr literární reportáže, českým čtenářům dobře známý od Mariusze Szczygiela, ale nověji také od Wojciecha Tochmana, Lidie Ostalowské, Pawła Smoleńského nebo Wojciecha Szablowského, umožňuje představit Bukurešť v jazykově brilantních a vtipných obrazech skládajících podobiznu zajímavého, ale velmi nespočetného města. V českém prostředí měla polská spisovatelka štěstí na překladatelku. Jarmila Horáková je zároveň polonistka a rumunistka a s touto kombinací oborů se stala ideálním prostředníkem. *Bukurešť.*

Prach a krev se tak řadí k dalším zajímavým knihám polských reportérů, které vydává nakladatelství Dokořan a Jaroslava Jiskrová – Máj.

Lidé i psi

Přestože se na mnoha místech budeme bavit nebo nás nadchne trefná metafora, zkratka či pointa a okouzlí poetické odkazy k národním mýtům a legendám, reportérka se rozhodně nevyhýbá obtížným kapitolám z rumunské historie. Naopak, první část věnovaná komunistické totalitě je často mrazivá. Scény z věznic a výslechů se prolínají s propagandistickou lží nebo neuvěřitelným příběhem stavby Lidového domu, kvůli níž nechal diktátor Ceaușescu srovnat se zemí nejstarší, nejkrásnější a nejcennější část Bukurešti. Silnou kapitolou je i reportáž věnovaná sociálnímu inženýrství a rodinné politice komunistického státu: v rámci vlastenecké povinnosti mají mít ženy co nejvíce dětí. Vládců potřebuje dělníky. Téma zákazu potratů a hovor o generaci nechtěných dětí, která nakonec paradoxně svého „velkého otce“ svrhla, je dodnes v mnoha rodinách tabu. Téma otevřel film *4 měsíce, 3 týdny a 2 dny* Cristiana Mungia (2007), jeden z řady pozoruhodných filmů v současné době velmi zajímavé rumunské kinematografie.

Právě úspěchy rumunských filmů dobře odrážejí paradoxy dnešního Rumunska: tvůrci si je musí doslova vybojovat, státní podpora je prakticky nulová. Přesto se podílejí na proměně „rumunské značky“. Země přestává být synonymem chudoby, ale ukazuje, že je živá a kreativní. Stejně jako Bukurešť – skoro všechna čistá a úhledná evropská města jsou oproti ní vlastně nudná. Dnešní Bukurešť je chaotická a proměnlivá. Je spleť z nespočetných částí a obyvatel. Mladí hipsteři se potkávají se stařenkami ve vesnických šátcích. Je to město okázalé i chudé zároveň. A je jednoduché se v něm ztratit. Bukurešť vám nic nedá zadarmo. Potvrzuje to i místní kolorit – smečky opuštěných psů žijících na ulici. Budí soucit i hrůzu. „V létě se mi zdálo, že voříšci jsou pány a vládci Bukurešti. V zimě jsem pochopila, že ty ploužící se stíny na rozechvělých tlapách jsou nejslabším článkem města,“ píše se v knize. Proměna z tyra v oběť je snadná a rychlá – to poznali v rumunských dějinách lidé i psi.

Bukurešť je však především dynamická. Teprve nyní nabírá dech a začíná směřovat po cestě, na níž jiné postkomunistické státy udělaly řadu chyb, ale mají ji za sebou.

pokračování na straně 28

■ Palác lidu v Bukurešti známý spíše jako Ceausescův palác. Dnes tam sídlí parlament.

Foto: Pixabay

dokončení ze strany 25

„Teprve teď se v Rumunsku začíná tvořit občanská společnost,“ říká bývalý ředitel Českého centra ve Varšavě René Kubásek. V rumunské metropoli to vře a nezbývá než doufat, že současná generace ukáže, kolik energie v sobě jejich země skrývá. Polská reportérka svou zkušenost shrnuje takto: „Bukurešť je stejnou měrou tragická i komická, občas drobné příhody

začínají jako komedie, pak kvapem nabírají rysy tragédie a nakonec se vryjí do paměti jako fraška.“ Podobné příběhy známe ze střední Evropy velmi dobře. Sama Margo Rejmer, která debutovala románem *Toximie*, žije v současné době v Albánii a chystá další knihu, věnovanou této ještě méně známé a mnohem divočejší zemi, než je Rumunsko.

Lucie Zakopalová

Margo Rejmer:
Bukurešť. Prach a krev

Vydalo nakladatelství Dokořán
a Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha 2015,
přeložila Jarmila Horáková.

Publikace tohoto textu je součástí projektu ÚMV: „Podpora veřejné debaty o aktuálních tématech týkajících se Polské republiky“ a byla podpořena Česko-polským fórem.

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

Nejsme financováni z grantů, každý předplatitel je pro nás důležitý!

- **Roční předplatné (4 čísla) i s poštovným za 180 Kč**
- **Objednávejte na mailu: redakce@demokratickystred.cz**
- **Číslo účtu: 2400332468/2010**

Karel IV. – dobrý král s dobrým PR

Hodnotíme-li vládnutí Karla IV., zpravidla převažují úspěchy nad neúspěchy. Do značné míry je to i tím, že „Otec vlasti“ pochopil roli marketingu v politice a na svém obraze dobrého vládce pečlivě pracoval. Tento obraz neponičily husitské války, vláda Habsburků ani totalitní režimy 20. století.

Evropský středověk si vysnil ideálního panovníka. Ten měl dbát o rozvoj křesťanské víry a být sám zbožným člověkem. Měl být nejvyšším ochráncem sociálně slabších – chudých, vdov a sirotků. Měl být také spravedlivý, trestat viníky, ale zároveň se chovat velkoryse ke svým nepřátelům.

Humanistické a renesanční ideály postupně vytlačovaly ideál panovníka-bojovníka a požadovaly panovníka-vzdělance. Karel IV. (1316-1378) tyto nároky splňoval. Byl intelektuálem, téměř platónským ideálem filosofa na trůně. Ovládal pět jazyků (češtinu, němčinu, francouzštinu, italštinu a latinu) slovem i písmem, sbíral ostatky svatých, vyžíval se v mystice a symbolice, diskutoval s papeži i předním evropským básníkem Petrarcou.

Většina jeho převratné státnické činnosti pochází z let 1347-1349, tedy z krátké přestávky v bojích o římský trůn s šlechtickým rodem Wittelsbachů, který vládl například ve Falcu a v Bavorsku. Karel tehdy sepsal nový korunovační řád a zadal vytvoření Svatováclavské koruny, kterou se nechal v září 1347 korunovat českým králem. Tento diadém se stal i právníkou osobou, jež propojovala Čechy, Moravu, Slezsko, Horní Lužici – tedy země Koruny české. Na jaře 1348 založil „Otec vlasti“ Nové Město pražské a vysoké učení, dnešní Univerzitu Karlovu. V létě téhož roku byl položen základní kámen majestátní pokladnice korunovačních klenotů, hradu Karlštejna, který byl dostavěn až v roce 1357. Český král upřel svůj zrak i na Moravu, kde reformoval zemské desky (předchůdce dnešního katastru nemovitostí) a jmenoval nového zeměpána, svého bratra Jana Jindřicha. Ten se stal moravským markrabětem v prosinci 1349.

Úspěchy na mezinárodním poli

V padesátých letech Karel sklízel úspěchy na mezinárodním poli – zakoupil Horní Falc, věnem získal svídnické a javorské knížectví (tím bylo celé Slezsko české), povýšil lucemburské hrabství na vévodství, podnikl římskou jízdu, při níž byl papežem korunován na římského císaře. Coby novopečený císař se dal do státoprávních reforem: zatímco v Čechách neuspěl, pro Svatoříšskou říši římskou vydal v roce 1356 Zlatou bulu Karla IV., která platila až do zániku tohoto státního útvaru v roce 1806. Jednalo se o důležitý dokument, jenž především stanovoval pravidla volby císaře.

V roce 1364 Karel zakoupil Dolní Lužici, na počátku 70. let kombinací vojenského tažení, diplomacie a peněz získal Braniborsko s druhým kurfiřtským hlasem. Disponoval tak dvěma hlasy volitelů římského

krále ze sedmi. I díky tomu se mu ještě za svého života podařilo zvolit římským králem syna Václava IV.

Ne vždy byl ovšem Karel IV. úspěšný: trvalé trápení měl s českou šlechtou, které nedokázal vnutit podřízenější státoprávní roli. Krátce dokonce válčil s Rožmberky, především ovšem nedokázal prosadit zákoník, který známe jako *Maiestas Carolina* (přesnější název je *Codex Carolinus*). V něm se pokusil přenést zákonodárnou moc ze šlechty, která vytvářela právo na zemském soudu, na panovníka. Aby si Karel IV. zachoval tvář, tvrdil, že zákoník shořel, ačkoliv se nám zachoval dodnes v rožmberském opisu. Panovník se pak již nepokoušel měnit vnitřní ústrojí českého státu a důvěřoval spíše duchovním osobám, které mnohem častěji než šlechtu pověřoval různými úkoly, hlavně diplomatickými poselstvy.

Špatná výchova i cynismus

Karel IV selhal také ve výchově svého prvorozeného syna, výše zmíněného Václava IV. Zatímco Karel byl svým otcem Janem Lucemburským „hozen do vody, aby se naučil plavat“, když musel jako teenager řešit velmi nestabilní panství Lucemburků v severní Itálii, syna Václava až rozmazloval a umetal mu cestu ke vládě. Není divu, že vytoužený dědic namísto vysoké politiky vyhledával raději alkohol, prostitutky nebo ticho loveckých hvozdů.

„Otec vlasti“ uměl být také pragmatickým cynikem. V roce 1350 využil existence falešného braniborského markraběte Waldemara (ten pravý zemřel v roce 1319), aby znesnadnil Wittelsbachům držbu Braniborska a odradil je od snahy zpochybňovat jeho říšský titul. Lžiwaldemara Karel prohlásil za pravého a dokonce i vojensky podpořil. Poměrně úspěšného podvodníka český král opustil v okamžiku, kdy Wittelsbachové vrátili říšské korunovační klenoty a uznali Karla římským králem.

Novopečený římský král měl na svědomí i cynismus ve vztahu k židům. V letech 1348-1350 Evropou obcházel mor, který byl často dáván za vinu právě židům. I z toho důvodu se na ně chystaly pogromy. Ačkoliv si toho byl Karel dobře vědom, daroval Ludvíku Braniborskému z rodu Wittelsbachů tři nejlepší židovské domy v Norimberku – ještě za života jejich majitelů, který pak ovšem zákonitě netrval dlouho. Toto chování nebylo z Karlovy strany ojedinělé, privilegií na židovský majetek udílel v té době více.

pokračování na straně 30

dokončení ze strany 29

Sám sobě kronikářem

Přes to všechno z našich králů ideálu dobrého panovníka Karel IV. odpovídal zřejmě nejlépe. Byl si ovšem nároků, které měl z hlediska všeobecného mínění jako ideálního panovníka splňovat, dobře vědom. Proto nechával tvořit propagandu, která ho líčila v pozitivním světle a zamazávala to negativní. Panovník postupně inicioval vznik čtyř kronik. Ani s jednou z nich nebyl příliš spokojen, a tak nejlepším příkladem jeho důrazu na marketing bylo vytvoření vlastního životopisu (*Vita Caroli*). Zde sám sebe vykresluje jako člověka obdařeného Boží přízní, jeho protivníci jsou zde naopak představeni jako bezbožníci, jimž Hospodin zázraky naznačuje, že jednají chybně. Karel se zde označuje za zbožné-

ho a spravedlivého panovníka, který je zároveň i dobrým hospodářem, spasitelem pro zuboženou zemi.

Zatímco ve vzpomínkách ovlivněných husitskou revolucí byl Václav IV. chápán negativně (katolíky kvůli tomu, že svojí liknavou politikou umožnil vznik husitského reformního hnutí, husity pak kvůli tomu, že se k nim navzdory počátečním sympatiím nepřidal), Karel IV. byl pro obě strany dobrým králem, za jehož vlády panoval v zemi klid a který stál zdánlivě po jejich boku. V politice a diplomacii se totiž opíral o vysoké hodnostáře katolické církve a současně podporoval reformátory – Husovy předchůdce – Konráda Waldhausera a Jana Miliče z Kroměříže. Právě Miličův případ je krásným dokladem Karlovy velkorysosti. Ač kazatel otevířeně o císaři tvrdil, že je Antikristem, až na krátké uvěznění svůj život prožil

pokojně, aniž by se zařadil do panteonu husitských mučedníků zabitých „tyrany a Antikristy“.

Karlova pověst krále, který přináší zemi klid a blahobyt, přežila husitské období, vládu Habsburků i bouřlivé 20. století. V současné době je mezi českými intelektuály akcentován především Karlův evropský rozměr, ačkoliv mezi německými historiky je chápán spíše jako slabý panovník, který místo zájmů Říše dbal o České království. Nicméně z českého pohledu byl Karel skutečně velkým diplomatem i spravedlivým panovníkem, za jehož vlády se království nacházelo v rozkvětu a blahobytu. Vše navíc dokázal obratně prodat veřejnosti. Není tudíž divu, že právě on na počátku třetího tisíciletí zvítězil v anketě hledající největšího Čecha.

Jan Škvrňák

■ Mapa zemí Koruny české.

Foto: Wikimedia Commons/Pajast

Moskva sem, Moskva tam – poučení z poválečného vývoje

Občas lze zaznamenat srovnání současné doby s lety 1945-1948. Dnešek se oproti předúnorovému období samozřejmě v mnohém liší. Atmosféra po šesti letech druhé světové války byla daleko horší než za dnešní uprchlické vlny, která navíc naši zemi zatím téměř nezasáhla. Nové české vlády se dnes nedojednávají v Moskvě jako v březnu 1945 a soutěž politických stran není omezena jako za časů Národní fronty. S poválečným obdobím nás ale spojuje určitá nedůvěra v demokracii. Jako tehdy i dnes panuje pocit ohrožení, sílí projevy xenofobie i tendence k vládě tvrdé ruky.

Poválečné události začaly i skončily nešťastně. Na začátku byl válkou poničený stát chystající odsun Němců. Osvobozená země se z vděčnosti orientovala na Sovětský svaz. Z jednání v Moskvě vzešel politický systém tzv. lidové demokracie, tedy demokracie hodně omezené. První československá vláda byla ustavena pod sovětským dohledem a svobodně, i když okleštěné volby se konaly teprve v květnu 1946. Zvítězili v nich komunisté (v české části, na Slovensku to byla Demokratická strana), kteří o necelé dva roky později, v únoru 1948 dokonali mocenský převrat, na nějž demokratický tábor v čele s nemocným prezidentem Edvardem Benešem nedokázal adekvátně zareagovat.

Ruské zájmy

Poválečná atmosféra volala po pomstě Němcům a zajištění obrany vůči nim. Stalin jako jediný souhlasil s nekompromisním odsunem Němců, a tím si získal prezidenta Beneše, který chtěl zabránit riziku dalšího Mnichova. Stejný motiv měli i národní socialisté. Například Prokop Drtina ještě 24. února 1948 tvrdil vedení své strany, že „nejdůležitější záruka bezpečnosti spočívá v úzké spolupráci se SSSR“. Tento úzký vztah však nakonec vedl jen k další totalitě.

Ruské zájmy u nás dnes stejně jako před Únorem 1948 hájí především komunisté, k nimž se přidávají poslední dva čeští prezidenti Klaus a Zeman. Přes internet se valí ruská propaganda namířená proti Evropské unii, která prý připravuje evropské státy o svobodu. Což tvrdí stát, jenž upírá svým občanům daleko více svobod a mimo jiné okupuje

ukrajinský Krym. Naštěstí se dnes nacházíme v lepší pozici než po válce. Hlavní české politické strany s výjimkou zmíněné KSČM nejsou výslovně proruské a média mohou psát o Putinově Rusku bez cenzury.

Národní fronta

Komunisté vyvažovali londýnskou exilovou vládu vlastním exilem v Moskvě. Společným jednáním v Moskvě v březnu 1945 byla vytvořena vláda Národní fronty. To byl svazek hlavních politických stran, které měly alespoň trochu sociálního programu. Směrem dovnitř měla Národní fronta tlumit rozpory, směrem navenek zrušit opozici. V českých zemích byly povoleny čtyři strany (komunisté, sociální demokraté, národní socialisté a lidovci), stejný počet stran mohl existovat na Slovensku (komunisté, Demokratická strana, Strana práce a Strana slobody).

Pravicová opozice byla zakázána. Obnovy se tak nedočkala agrární strana, důležitá síla meziválečného státu. Nekomunistické strany tiše doufaly, že přeberou její voliče. Neúspěšně, na vesnici ve volbách v roce 1946 zvítězila KSČ.

Pro demokraty byla Národní fronta nejzazším stavem, jak lze demokracii omezit. Pro komunisty byla

naopak minimem, krokem k revoluci. Národní fronta měla vytvářet iluzi jednoty lidu. Tendence k jednotě ale vede k eliminaci protivníků – jak k té politické, tak v horším případě i k fyzické. Pro komunistického vůdce Klementa Gottwalda býval oponent „nepřítelem lidu a zrádcem národa“. Jeho rétorika dnes vlastně ožívá na některých demonstracích, na nichž odpůrci migrace označují své oponenty za vlastizrádce a hroží jim šibenicemi.

Jestli chyběla před Únorem nějaká jednota, tak to byla jednota demokratů vůči komunistům. Demokratické strany soupeřily mezi sebou o hlasy, zatímco disciplinovaná KSČ usilovala o absolutní moc. I když se demokraté komunistům občas vzepřeli, jako v případě komunistické provokace proti slovenské Demokratické straně, bylo stále více zřejmé, že jsou jaksi o krok pozadu. Trochu to připomíná nedávné natahování ústavy prezidentem Zemanem a jeho kroky k prezidentskému systému, kterým se parlamentní strany brání dost chabě a navíc s velkým časovým odstupem.

Na obranu tehdejších demokratů musíme dodat, že opozicí vůči Národní frontě by taková strana riskovala zákaz. Každopádně dnes je kritika plně povolená, čehož si važíme.

pokračování na straně 32

Volby 1946:

V Čechách drtivě zvítězila KSČ s 40 % hlasů, druzí národní socialisté měli 23,5 %, lidovci 20 %, socialisté 15,5 %. Komunistům kalil radost výsledek na Slovensku, kde získala Demokratická strana 62 % a Komunistická strana Slovenska pouze 30 %. V československé vládě sestavené po volbách měli komunisté devět křesel, národní socialisti, lidovci a DS po čtyřech, sociální demokraté tři. Ministerstvo zahraničí si uchoval bezpartijní Jan Masaryk, obranu Ludvík Svoboda, generál z východní fronty a tajný člen KSČ.

pokračování ze strany 31

Opozice hlídá vládu, aby nezneužívala moc. Poválečné demokratické strany musely fungovat v daleko horších podmínkách.

Národní socialisté a lidovci

Jak již bylo výše naznačeno, národní socialisté považovali za hlavní politický cíl odsun Němců. Sovětský svaz vyšel tomuto požadavku plně vstříc, a tak socialisté omezili svoji kritiku komunismu na minimum. Jejich ministr Hubert Ripka třeba souhlasil s odsouzením „nevhodných článků“, které popisovaly zločiny spáchané vojáky Rudé armády. Národní „cítění“ překáželo socialistům v užší spolupráci se slovenskou Demokratickou stranou, což opět bránilo spojení demokratů v jeden blok.

Největší dilema ohledně komunistů měli lidovci. Nakonec zvítězila taktika „být při tom“, počkat, až se přezene revoluční vlna, a v Národní frontě komunisty hlídat. Po propadání ve volbách se lidovci rozhodli ve spolupráci s demokraty komunisty přibrzdit, ale zaznamenali jen pár úspěchů, hlavně na vesnici.

Klíčové postavení sociální demokracie

Jednotě demokratických stran bránily též rozbíječské vnitrostranické levé frakce řízené komunisty. Nejznámější frakce byla u sociálních demokratů, která nakonec po únorovém převratu dovedla stranu ke sloučení s KSČ. Někdo v tom hledá inklinaci české levice ke komunismu, což ovšem lze vyvracet jinými příklady z historie – například snahou o obnovu sociální demokracie během pražského jara v roce 1968 za podpory Václava Havla nebo Ludvíka Vaculíka.

Navíc po druhé světové válce komunisté pohltili sociální demokracii ve většině zemí ve vlivové sféře Sovětského svazu. Pouze ve dvou státech – Rakousku a Finsku – se socialisté jasně postavili proti spolupráci s komunisty, a jejich země se nakonec ze sovětského sevření vymanily.

I dnes mohou být čeští sociální demokraté jazyčkem na vahách v krizových dobách. Lze u nich pozorovat dvě tendence – jednak ke spolupráci s komunisty hlavně v sociálním programu a jednak ke spolupráci s demokraty třeba v zahranič-

ní politice. Po sněmovních volbách v roce 2013 prodělali sociální demokraté krizi, když se část strany hodlala spojit s autoritářským prezidentem Milošem Zemanem. Ve veřejnosti to vyvolalo spontánní podporu křídla předsedy Bohuslava Sobotky. Ve zkratce to bylo vyjádřeno tak, že by byla škoda zahodit demokratické hodnoty ve jménu krátkodobého prospěchu plynoucího ze spojení s prezidentem.

Tentýž postoj použijme obecněji. Předvolební hesla typu KSČSSD slouží pravicovým stranám ke krátkodobému volebnímu účelu, přičemž však odsunují socialisty mimo legitimní prostor a v důsledku je ženou ke komunistům, protože dostávají najevo, že jinde spojence nenajdou. Z dlouhodobého hlediska je ale výslovně nutné mít socialisty na straně demokracie.

Plesání versus agitace

Zatímco národní socialisté pořádali večer před volbami v roce 1946 ples na Žofíně, aby tu slavili očekávané vítězství, komunisté poslali své řadové členy agitovat do hospod. Tato historka ledacos vypovídá o lehkovážnosti

■ Momentka ze strašidelného zámku.

Foto: Wikimedia Commons/taz

demokratického tábora. Nicméně den před volbami už bylo zřejmě rozhodnuto. KSČ provedla vlastní předvolební průzkum. Výsledky se lišily max. o 1,1 %. Ukazuje to, jaký měli komunisté přehled o voličských náladách.

Komunisté ostatně neponechali nic náhodě už od počátku poválečného období. V patách Rudé armády okamžitě zakládali stranické buňky, silnou pozici měli u nových obyvatel Sudet, kteří přišli k majetku po Němcích. Komunisté užívali nátlakových akcí typu demonstrace a schůze různých rad a spolků, odkud chodily rezoluce a prohlášení, byli schopni vyvolat stávkou, vyzbrojit Lidové milice, povolát partyzány. Vůči tomu demokraté neměli protiváhu, navíc během Února z hlediska ústavy selhali i takticky.

Pozor na aktivní menšiny

Když se prezident Beneš v únoru 1948 rozhodoval, jaké řešení vládní krize přijmout, tak obdržel přes 5 300 prokomunistických rezolucí a jen 150 opačných. Dnes je tlak autoritářů patrný především na internetu a též vyvolává zdání masové podpory. Před loňským průjezdem amerického konvoje se muselo pomalu zdát, že Češi zablokují konvoj vlastními těly. V realu přišli lidé ve velké většině americkou armádu vítat. Bylo důležité vyjít takřikajíc do ulic, aby se ukázal reálný stav, ale i to, jak zvýšená aktivita menšiny vyvolává zdání masovosti. V menšině ostatně byli v Únoru i komunisté. Z toho plyne poučení, že populistům a extremistům je třeba čelit výraznou občanskou aktivitou.

Komunisté před převratem ovládli bezpečnostní složky, když si mimo jiné zprivatizovali ministerstvo vnitra a využívali ho k provokacím a ke sběru informací o oponentech. Komunisté vedli i ministerstvo informací, které řídilo tisk, rozhlas i televizi. Dnes jsou média částečně ovládaná Babišem a dalšími oligarchy, na Českou televizi je veden útok kvůli zpravodajství o Rusku, ale stále zde existuje značná pluralita. I přes některé excesy ze strany policie (např. během návštěvy čínského prezidenta) zůstávají bezpečnostní složky stále pod demokratickou kontrolou. Nicméně poučení z Února říká, že při snaze zneužít policii k soukromým politickým cílům či při snaze omezovat svobodu názorů bychom měli mít oči otevřené.

Luboš Rokos

Industriální Praha mezi developery a budoucností

Ve slavné písni Praha od skupiny PSH se zpívá, že hlavní město „není jenom most a hrad“. A skutečně, jednou z velevýznamných, ale dlouho opomíjených částí metropole jsou industriální památky, o které začal být zájem až v posledním desetiletí. A ukázalo se, že při vhodném přístupu může zachráněný industriál krásu města ještě zdůraznit. Řada významných průmyslových památek sice už padla a další jsou existenčně ohrožené, ale dost z nich se povedlo zachránit a předat k novému využití.

Situace se ale v jednotlivých městských částech výrazně liší. Dobrým vzorem není historické jádro, kde se sice například schyluje k opravě obou nejdůležitějších nádraží, ale nepěkné věci se dějí na východní části Václavského náměstí. Nejdříve se u ústí Opletalovy ulice skandálně zbořila tiskárna proslulých Národních listů, do té doby kulturní památka, a v těchto dnech se v rámci výstavby mamutího multifunkčního centra bourá další památná tiskárna mezi Panskou ulicí a Václavským náměstím. Mimochodem, kdysi tu byla tištěna proslulá Politika. Nejedna student, který tu v zastrčené a cenově dostupné hospodě V Cípu trávil mládí, musí dnes zatlačit slzu. To vše bez většího zájmu veřejnosti, která už asi k Václavskému náměstí necítí to, co kdysi.

Karlínské vzestupy a pády

Když se vydáme do vnitřních předměstí, najdeme tu řádově větší množství průmyslových památek a mnoho z nich se podařilo předat dalším generacím v nové kvalitě. Jako ukázková čtvrť se v tomto směru vždy zmiňuje Karlín, který během nedávné doby prodělal radikální proměnu v „lepší čtvrť“. A opravdu se tu povedlo několik starých továrních objektů efektivně adaptovat a zapojit do okolní zástavby. Nejznámějším příkladem je samozřejmě cenami ověřené Forum Karlín s vedlejšími budovami

upravenými na kanceláře, jež vzniklo z bývalé kotláreny ČKD. Zachovaná je Křižíkova vozovna a mezi zdařilé konverze můžeme zařadit i soustružnu ČKD v Křižíkově ulici nebo provozovnu firmy Aero v Šaldově ulici.

V karlínské zástavbě se ještě ukrývá pár starých továrniček s nejistým osudem, uprostřed kancelářských gigantů na nábreží se krčí bývalá nádražní budova stanice Praha-Rohanský ostrov a pod sídlištěm Invalidovna můžeme stále nalézt jeho architektonicky zajímavou mazutovou výtopnu. Nemálo průmyslových objektů však bylo i tady zdemolováno. Nejhorší případ je jedna z nejstarších továren v Praze, strojírna Rustonka. O té developer J&T tak dlouho prohlašoval, že ji začlení do nové výstavby, až z ní zůstalo jen jméno ulice. Podobně proběhla konverze chemičky v Chámově ulici, ze které zbyl jen štít do ulice, a nové časy si jdou i pro bývalou Autoopravnu Praga v Pernerově ulici, místo níž chce mít Skanska kanceláře.

Přelom v Holešovicích

Čtvrtí, jejíž industriál můžeme prohlásit za nejlépe využitý v Praze, jsou Holešovice. Dříve spíše nechvalně

pokračování na straně 34

pokračování ze strany 33

známá čtvrť dnes prodělává přerod v něco lepšího. Když pomineme Holešovickou tržnici, asi nejhezčí průmyslovou stavbou je tu hned vedle stojící bývalá továrna na vodoměry, dnes architektonický ateliér a centrum tisku. Dalším krásavcem, který signalizuje komplexní proměnu někdejší průmyslové čtvrti, je bývalý holešovický pivovar adaptovaný na obchodní centrum, kanceláře i byty. Doslova učebnicový přehled moderního přístupu k industriálu tím však nekončí a sahá od bývalých strojírny a sléváren přeměněných na kulturní centrum La Fabrika, přes hudební klub Mecca na místě výroby železného nábytku, dále strojírnu přeměněnou na galerii DOX až po mimořádně povedenou konverzi parního mlýna nedaleko přístavu. Příklady je samozřejmě mnohem víc. Z některých továren se stala sídla kreativních firem (Olgoj Chorchoj, Ogilvy & Mather). Staré přístavní budovy dodávají lidský rozměr monumentálnímu sídlišti Marina. Navíc některé továrny stále slouží k výrobě či skladování. Tento přelom v pohledu na průmyslové dědictví, které čtvrť vytvořilo a definovalo, byl bohužel dokonale zastíněn aférou s demolicí dílen u nádraží Praha-Bubny. Smutný příběh s odstraněním památkové ochrany a likvidací budov firmou Orco Omikron, který vzbudil na pražském zastupitelstvu zájem, až když bylo pozdě, by však neměl zakrýt úspěchy, jichž tato část Prahy dosáhla. Na těchto základech bude stát její budoucnost.

Divočina v Libni

Raději jen stručně zmíním situaci na opačném břehu, v Libni. Zdejší nová výstavba asi patří k nejdívočejším ve

vnitřní Praze. Sídliště DOCK padl nedávno za oběť prvo-republikový přístav s loděnicemi, z vedle stojící textilky zbyla jen pobořená památkově chráněná hala s komínem (Metrostav prý však počítá s její opravou) a o tom, co zůstalo z nejkvalitnějších budov ČKD na místě dnešní O2 arény, se asi není nutné rozepisovat. Zbořeného industriálu by se na proslulém průmyslovém předměstí našlo víc a dobrých příkladů konverze pomálu. Známý je hlavně soubor zbytků pivovaru s komínem a továrny na nábytek předělaný na supermarket a ukázková proměna staré „kloboukárny“ na byty v ulici U Balabenky. Opravený je také zámecký pivovar s mlýnem a v provozu jsou i roztomilé Nájemní dílny u města Štrasburku v Sokolovské ulici. Místním gordickým uzlem je pak budoucnost staré továrny na voskované plátno nedaleko Vltavy v ulici Na Košince a vlastně celý rozvojový plán těžce zkoušené Libně.

Na Vinohradech se s tím nemazlí

Zajímavá je situace v ostatních vnitřních předměstích. Na Žižkově, který byl především rezidenční čtvrtí, se dnes nachází pouze několik fabrik a většinou je o ně dobře postaráno. Jde například o Divadlo Ponec, dříve závod na železné zboží, nebo vedle stojící železniční měnárnu. Bývalá továrna na munici Sellier & Bellot vedle Parukářky pak byla vcelku kvalitně adaptována na byty. Otazník visí jen nad zchátralou továrnou na éterické oleje pod Vítkovem nedaleko žižkovského tunelu. Vinohrady byly rovněž čtvrtí rezidenční, i když samozřejmě pro bohatší klientelu. Proto zde bylo jen pár provozů. Šlo hlavně o zdejší pivovar se sladovnou a Maršnerovu továrnu na cukrovinky, pozdější Orion. Na rozdíl od chudšího Žižkova se tu však s industriálem

■ MeetFactory. Kdysi tady bylo skladiště sklárny.

Foto: Wikimedia Commons/cs.Šjů

moc nemazlí. Po slavné čokoládovně se projely bagry, aby zde mohly vyrůst novodobé paneláky, a z pivovaru sice valná část zůstala, ale jeho konverze patří k nejhorším v Praze. Čest této lepší čtvrti tak zachraňuje jen pár půvabných staveb městské infrastruktury a starší přestavba elektrotechnické továrny na rohu ulic Slezská a Chrudimská, ze které je dnes kancelářský a obytný komplex.

Poklad v Nuslích

Dalším místem kdysi průmyslu zaslíbeným je jižní část Vršovic. I zde se můžeme setkat s odstrašujícími příklady, kdy novým bytům ustoupila kvalitní budova továrny na obuv Helia a odlehčená architektura Baťovy opravy obuvi byla přestavěna na kancelářskou budovu s image normalizačních školních jídelen. Na druhou stranu tu vedle nádraží můžeme nalézt jedinou konverzi cukrovaru v Praze. Výzvou do budoucnosti pak bude určitě velký komplex Koh-i-nooru. Skutečný poklad se však nachází na druhé straně železniční tratě, v Nuslích. Kolem trati tam stojí pěkná řádka nově adaptovaných továren, z nichž je třeba vypíchnout krásný automatický mlýn, dnes prostor pro byty a obchody, nebo Kretschmerovu přádelnu ve Vlastislavově ulici, kam se dá zajít na stylový bowling a vždy stylové pivo. Snad si to Nusle nepokazí plánovanou bytovou výstavbou v krásném areálu Nuselského pivovaru.

Občasný smutek na Smíchově

Když ve směru hodinových ručiček překročíme Vltavu, vstoupíme do další staré průmyslové čtvrti, na Smíchov. Dvěma největšími smíchovskými dominantami bývaly Ringhofferovy závody (pozdější Tatra) a pivovar Staropramen. Na rozdíl od největšího pražského pivovaru byla Ringhofferova továrna zdemolována už v 90. letech minulého století a dnes z ní zůstalo jen průčelí, které kulisovitě zdobí obrovské nákupní centrum Anděl. Stará tovární čtvrť tak přišla o jádro, které ji zformovalo. Pár fabrik se tu ale přeže jen

■ Ze slavné Rustonky zbyla nakonec jen teplárna, a i ta šla k zemi v březnu 2014.

Foto: Wikimedia Commons/ŠJů

zachovalo. Nejznámější je asi skladiště kdysi největší pražské sklárny Josefa Inwalda, dnes MeetFactory. Dalším kvalitním propojením starého a nového Smíchova je strojírna na Zlíchově, přestavěná na vysoce ceněné lofts, palác Křížík na místě továrny MEWA a několik dalších podniků. O poznání hůře dopadne místní vozovna v ulici Na Valentice, za jejímž fíkovým listem chce developerská firma Nightingale vybudovat mohutnou kancelářskou budovu. Největší pozornost však poutá budoucnost smíchovského lihovaru. Nyní se zdá, že ze zchátralého areálu zbyde jen chráněná varna a komín a na zbytku pozemku vyrostou byty. Nezní to sice moc povzbudivě, ale ještě nedávno to vypadalo tak, že zmizí celý lihovar.

Řadu vnitřních předměstí uzavírají Dejvice s Bubenčem. Rezidenční Dejvice měly kromě výstavných infrastrukturních budov jen krásnou sladovnu, která se však roku 2007 změnila v nehezké sídliště. Zato Bubeněč se může pochlubit řadou kvalitních průmyslových celků v čele s mezinárodně proslulou čistírnou odpadních vod, které tvoří s místním zdymladem půvabný celek. K dalším dobře zachovalým objektům patří Mauthnerova textilka, stojící naproti

čističce, nebo Traubova továrna na kůže v Podbabské ulici. Obě se nadále využívají k podnikání a snad mají světlou budoucnost.

Rodinné stříbro jménem ČKD

Na vnějším pražském perimetru sice mnohé původní továrny ještě stále pracují, ale řada z nich už byla nemilosrdně vymazána z mapy. Po demolici Waltrovky v Jinonicích firmou Penta, zboření cukrovarů ve Vinařicích i Modřanech a „vyčištění“ Hlubočep od bývalých chemických továren vysoké architektonické a urbanistické kvality jsou oči mnohých Pražanů upřeny do Vysočan, k českému rodinnému stříbru jménem ČKD a vedlejším Odkolkovým mlýnům. V ČKD, ohromném rozvojevém území, kde působí několik developerů, už sice proběhly některé demolice, ale podle posledních projektů to vypadá na adaptaci většiny zbylých budov na nové využití. V plánu je i muzeum a galerie. Hůře to vypadá s kultovním mlýnem, který je už jen krok od nesmyslné demolice a nahrazení novodobými paneláky. Ztráta stavby, podle architekta Zdeňka Lukeše srovnatelná s komunisticou demolicí Nádraží Těšnov, by byla těžkou ztrátou na jinak celkem pozitivní cestě, kterou se Praha vydala.

Jan Holovský

MEZINÁRODNÍ FORUM / INTERNATIONAL FORUM

 Demokratický střed
nezávislé sdružení v občanské společnosti

KUDE MOKROVAT PANEL O POLEKÝCH MEDIÍCH NA

MELTINGPOT

MYŠLENKY BEZ HRANIC | IDEAS WITHOUT BORDERS

DOLNÍ VÍTKOVICE, OSTRAVA

12/7 – 13/7 MELTINGPOT SCIENCE & ACADEMY @ HLUBINA

14/7 – 17/7 GLOBAL FORUM @ COLOURS OF OSTRAVA

LEONARD MLODINOW

CHRIS HEDGES

BJØRN LOMBORG

TIMOTHY SNYDER

ROBERT FULGHUM

CLEMENS KUBY

DAN SHECHTMAN

A MNOHO DALŠÍCH...

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

OSTRAVA!!!

• Visegrad Fund

